

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ŞANLIURFA İLİ PAMUĞA DAYALI SANAYİ İŞLETMELERİNİN DURUM
ANALİZİ**

İbrahim APAYDIN

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**ŞANLIURFA
2013**

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	iv
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	v
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
1.GİRİŞ.....	1
2.ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	5
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	9
3.1. Materyal.....	9
3.2. Yöntem.....	9
3.2.1. Örnekleme aşamasında uygulanan yöntem.....	9
3.2.2. Verilerin toplanması.....	10
3.2.3. Verilerin değerlendirilmesi.....	10
3.2.3.1. Ki-kare (c2) bağımsızlık testi analiz yöntemi.....	10
3.2.3.2. Likert analizi yöntemi.....	11
3.3. Araştırma Alanının Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	12
3.3.1. Demografik ve sosyal göstergeler.....	12
3.3.1.1. Coğrafik konum ve iklim yapısı.....	12
3.3.1.2. Şanlıurfa ilinin ekonomik potansiyeli.....	13
3.3.1.3. Şanlıurfa ilinde tarım sektörü.....	14
3.4. Tarım Alanlarının Yapısal Özellikleri.....	16
3.5. Şanlıurfa İli Bitkisel Ürün Deseni ve Üretim Durumu.....	16
4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA.....	19
4.1. İşletmeler Hakkında Genel Bilgiler.....	19
4.1.1. İşletmelerin kuruluş yılları.....	19
4.2. İşletmelerin İdari Yapısı.....	20
4.2.1. İşletme yöneticilerinin eğitimi durumları.....	22
4.2.2. İşletmelerde kalifiye eleman sorunu ve personel ücret düzeyi.....	23
4.2.3. İşletmelerin üyesi olduğu sivil toplum kuruluşları.....	25
4.2.4. İşletmelerin kurulu olduğu alan büyüklükleri.....	26
4.2.5. İşletme sahiplerinin buldukları sektörü seçmesinde etkili olan faktörler.....	26
4.2.6. Tarıma dayalı sanayi işletmelerinde performans değerlendirme yöntemleri.....	27
4.2.7. İncelenen İşletmelerde personele hizmet içi eğitim verme durumu.....	28
4.2.8. İşletmelerin kalifiye eleman temini ve karşılaşılan problemler.....	29
4.2.9. İşletmelerin günlük çalışma saatleri.....	29
4.3. İşletmelerin Üretim Yapısı.....	29
4.3.1. İşletmelerin hammadde temini.....	29
4.3.2. İşletmelerin dış ticaret durumları.....	30
4.3.3. İşletmelerin üretimdeki kalite standartları.....	32
4.3.4. İşletmelerin pazarlama yöntemleri.....	32
4.3.5. İşletmelerin satış yaptığı yurtiçi pazarlar.....	33

4.3.6. İşletmelerin kapasite kullanım ve yıllık çalışma oranları.....	34
4.3.7. İşletmelerin reklam ve promosyon faaliyetleri.....	34
4.3.8. İncelenen işletmelerde internet sitesi sahipliği.....	35
4.4. Pamuğa Dayalı Sanayi İşletmelerinin Kredi Kullanım Durumları.....	36
4.5. İşletmelerin Üretim Teknolojilerini Yeterli Bulma Durumu.....	36
4.6. İncelenen İşletmelerde Bulunan Birimler.....	38
4.7. İşletmelerin Yıllık Ciroları.....	39
4.8. İncelenen İşletmelerin Kurumlarla İlişkileri ve Beklentileri.....	40
4.9. İncelenen İşletmelerin Pamuğa Dayalı Sanayilerin Gelişimi İçin Önerileri.....	41
4.10. İşletmelerin Gelecek Planları.....	42
4.11. Çırçır İşletmeleri Durum Analizi.....	43
4.11.1. Ortalama makine sayısı.....	43
4.11.2. Lif balya satışında yaşanan sıkıntılar.....	43
4.11.3. Çırçır işletmelerinin çiftçilerden pamuk alırken karşılaştığı problemler.....	44
4.11.4. Çırçır işletmelerinin pamuk üreticileri kooperatifleri ile çalışma isteği.....	45
4.11.5. İncelenen çırçır işletmelerinin kooperatif kurma istekliliği.....	46
4.11.6. İşletme yöneticilerine göre pamuk fiyatını etkileyen faktörler.....	47
4.11.7. İşletmelerin rakip firmalar hakkındaki bilgi durumu.....	47
4.12. İplik İşletmeleri Durum Analizi.....	48
4.12.1. Hammadde ile ilgili problemler.....	48
4.12.2. İncelenen iplik işletmelerinde istenilen her kalitede hammadde bulabilme olanağı.....	49
4.12.3. Çırçır işletmeleriyle yaşanan problemler.....	50
4.12.4. İncelenen iplik işletmelerinin kooperatiflerle çalışma istekliliği.....	51
4.12.5. İplik işletmelerinde lif balya alırken dikkat edilen özellikler.....	52
4.12.6. İncelenen iplik işletmelerinde tercih edilen pamuk işleme tekniği.....	52
4.12.7. İncelenen iplik işletmelerinin rakip firmalar hakkındaki bilgi durumları.....	53
5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER.....	55
KAYNAKLAR.....	58
ÖZGEÇMİŞ.....	61
EKLER.....	62
ÖZET.....	69
SUMMARY.....	71

Yardımcı Doçent Doktor Remziye ÖZEL danışmanlığında İbrahim APAYDIN'ın hazırladığı “Şanlıurfa İli Pamuğa Dayalı Sanayi İşletmelerinin Durum Analizi” adlı çalışma 22/01/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman :Yrd. Doç. Dr. Remziye ÖZEL

Üye : Doç. Dr. Turan BİNİCİ

Üye : Doç. Dr. Osman ÇOPUR

Bu Tezin Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

Prof. Dr. Seyit TEMİR
Enstitü Müdürü

Bu Çalışma HÜBAK Tarafından Desteklenmiştir.
Proje No: (12056)

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZ

Yüksek Lisans Tezi

ŞANLIURFA İLİNDE PAMUĞA DAYALI SANAYİ İŞLETMELERİNİN DURUM ANALİZİ

İbrahim APAYDIN

Harran Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Remziye ÖZEL
Yıl: 2013, Sayfa: 72

Bu çalışmada Şanlıurfa ili Merkez ve ilçelerinde bulunan pamuğa dayalı sanayilerin yapısal durumları, sorunları ve gelecek planları analiz edilmiştir. Araştırmanın amacına göre bu sektörde bulunan 146 işletmeye tam sayım yöntemine göre anket uygulanmıştır. Tarıma dayalı sanayi işletmelerinde verilerin toplanması anket yöntemi ile işletmelerin analizi sonucu belirlenen değerler, sektörler itibariyle ve işletmeler ortalaması şeklinde ortaya konmuştur. İşletmelerin kuruluş yerleri, idari, mali, teknik, ticari durumları; yatırım finansman ve kredi işlevleri ortaya konulmuştur. İşletmelerde çalışan personel sayıları, eğitim ve ücret düzeyleri, işletme organizasyonları, üretim teknolojileri, internet sitesi sahipliği gibi bilgiler işletme kayıtları ve görüşmelerden yararlanılarak elde edilmiştir. Araştırmada; inceleme alanında yeterli ve kaliteli hammadde temininde zorluklar yaşanmamakta (%91) olduğu belirlenmiştir. Başlıca sorunların elektrik kesintisi, bürokrasi, kalifiye işgücü bulma gibi konular olduğu belirlenmiştir. Yaşanılan finansal sorunlardan dolayı kredi kullanım oranı yüksektir (%69). Pazarda fiyat konusunda yoğun rekabet yaşanmaktadır. İhracat yapan işletmelerin oranı %10'dur. Profesyonel yönetici istihdam eden şirketlerin oranı oldukça düşüktür (13.69). Sektörde örgütlenme sorunu olduğundan dolayı pazarlamada borsa ajanlarının etkisi büyüktür (%36.30).

ANAHTAR KELİMELER: Şanlıurfa, pamuk sanayi, örgütlenme, hammadde, pazarlama

ABSTRACT

MSc thesis

ANALYSIS OF CUTTON-BASED INDUSTRY IN ŞANLIURFA

İbrahim APAYDIN

**Harran University
Graduate School of Naturel and Applied Sciences
Department of Agricultural Economy**

**Supervisor: Assist Prof. Dr. Remziye ÖZEL
Year:2013 Page: 72**

In this study, cotton - based industries in the towns of the province of Şanlıurfa Central and structural conditions, problems and plans for the future are analyzed. According to the purpose of the research in this sector, according to the method of complete enumeration from business 146 completed the questionnaire. Agriculture Based Industry enterprises result of analysis of the data collected with questionnaire method of enterprises specified values, in the form of sectors and businesses were average. Locations in enterprises, administrative, financial, technical, commercial, situations, investment financial and loan functions of have been introduced. Staff numbers working in enterprises, education and wage levels, business organizations, production technologies, web site information, such as business records and interviews are obtained from ownership. Research results of the study area not experienced difficulties in supply of adequate and high quality raw materials (91%). Power outage, the bureaucracy, mainly complaints are subjects of problems such as finding skilled workforce. Financial problems experienced in the use of credit due to a high rate (69). Experiencing intense competition in the market price. Enterprises engaged in the export value for is 10%. The proportion of companies that employ professional managers is quite low (13.69). Marketing, market agents have a significant impact in the sector because it is the problem of association (36.30%).

KEY WORDS: Sanliurfa, cotton industry, organization, raw materials, marketing.

TEŞEKKÜR

Bu araştırma sırasında bilimsel tecrübelerinden faydalandığım başta değerli tez danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Remziye ÖZEL'e, katkılarından dolayı Harran Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç.Dr. Turan BİNİCİ ve Doç.Dr. Osman ÇOPUR'a, Yüksek lisans başlamamda katkısı olan Ziraat Bankası müdürü Salih DUYSAK'a, araştırmalarım esnasında saha çalışmalarında bana yardımcı olan amcam Ahmet Halil LOBUT'a ve arkadaşlarıma, anket sorularına sabırla cevap veren değerli işletme yöneticilerine teşekkür ederim.

Ayrıca tez çalışmam sırasında bana gösterdikleri sabır ve özverili davranışlarından dolayı aileme, dostlarıma ve iş arkadaşlarıma İstanbul Büyükşehir Belediyesi Avrupa Yakası Park-Bahçeler Müdürlüğü çalışanlarına teşekkür ederim.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 3.1. Yıllara göre Şanlıurfa ili toplam pamuk ekim alanı ve üretimi.....	17
Şekil 4.1. Şanlıurfa'daki tarıma dayalı sanayilerin kuruluş yılları.....	19
Şekil 4.2. İplik işletmeleri kuruluş yılları.....	20
Şekil 4.3. İşletme yöneticilerinin yaş aralığı.....	21
Şekil 4.4. İncelenen işletmelerde yöneticilerin eğitim durumları.....	23
Şekil 4.5. İncelenen işletmelerde teknik personel durumu.....	25
Şekil 4.6. İncelenen işletmelerde personellere hizmet içi eğitim verme durumu.....	28
Şekil 4.7. İncelenen işletmelerde hammadde temininde güçlük çekme durumu.....	30
Şekil 4.8. İşletmelerin ihracat durumları.....	31
Şekil 4.9. İşletmelerin ithalat durumları.....	31
Şekil 4.10. İşletmelerin yıllık ortalama çalışma süreleri.....	34
Şekil 4.11. İşletmelerin kurumlarla ilişkileri.....	41
Şekil 4.12. İncelenen çırçır işletmelerinde makine sahipliliği.....	43
Şekil 4.13. Pamuk üreten kooperatiflerle çalışma isteği.....	45
Şekil 4.14. İncelenen çırçır işletmelerinde kooperatif kurma istekliliği.....	46
Şekil 4.15. Çırçır işletmelerinin rakip firma sayısı hakkındaki bilgi durumu.....	48
Şekil 4.16. İncelenen iplik İşletmelerinde yeterli miktarda hammadde bulabilme durumu.....	49
Şekil 4.17. İplik işletmelerinin istenilen her kalitede hammadde bulabilme durumu.....	50
Şekil 4.18. İplik işletmelerinin çırçır işletmeleriyle problem yaşama sıklığı.....	51
Şekil 4.19. İncelenen iplik işletmelerinde kooperatiflerle çalışma istekliliği.....	52
Şekil 4.20. İncelenen iplik işletmelerinde tercih edilen pamuk işleme tekniği.....	53
Şekil 4.21. İncelenen iplik işletmelerinin rakip firmalar hakkındaki bilgi durumu.....	53

Çizelge 1.1. Önemli pamuk üreticisi ülkelerin pamuk üretim alanı, üretim miktarı ve tüketim değerleri.....	1
Çizelge 1.2. Türkiye pamuk dış ticaret verileri.....	2
Çizelge 1.3. Şanlıurfa ili yıllara göre pamuk ekim, üretim ve verim durumu.....	3
Çizelge 3.1. Türkiye ve Şanlıurfa ili yıllara göre dış ticaret durumu.....	13
Çizelge 3.2. Şanlıurfa ili arazi varlığı ve kullanım durumu.....	16
Çizelge 3.3. Şanlıurfa ili bitkisel ürün deseni (2011).....	17
Çizelge 4.1. İncelenen işletmelerin profesyonel yönetici bulundurma durumu.....	21
Çizelge 4.2. İncelenen işletmelerde yöneticilerin eğitim durumu.....	22
Çizelge 4.3. İncelenen işletmelerde kalifiye eleman bulma sorunu.....	24
Çizelge 4.4. İncelenen işletmelerde personel ücret düzeyleri.....	24
Çizelge 4.5. İşletmelerin sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumları.....	26
Çizelge 4.6. İşletmelerin toplam kurulu alanları.....	26
Çizelge 4.7. İncelenen işletmelerde işletme sahiplerinin buldukları sektörü seçmesinde etkili faktörler.....	27
Çizelge 4.8. İncelenen işletmelerde performans değerlendirme sistemleri.....	27
Çizelge 4.9. İncelenen işletmelerde işgücü temininde karşılaşılan problemler.....	29
Çizelge 4.10. İşletmelerin günlük çalışma saatleri.....	29
Çizelge 4.11. İncelenen işletmelerin üretimdeki kalite standartları.....	32
Çizelge 4.12. İncelenen işletmelerin pazarlama yöntemleri.....	33
Çizelge 4.13. İncelenen işletmelerin satış yaptığı yurtiçi pazarlar.....	33
Çizelge 4.14. İşletmelerin reklam stratejileri.....	35
Çizelge 4.15. İşletmelerin internet sitesi sahipliği.....	36
Çizelge 4.16. İncelenen işletmelerin kredi kullanım durumları.....	36
Çizelge 4.17. İşletmelerin üretim teknolojisini yeterli bulma durumu.....	37
Çizelge 4.18. Yöneticilerin eğitim düzeylerine göre işletmelerin teknolojisini yeterli bulma durumu.....	37
Çizelge 4.19. İncelenen işletmelerde bulunan birimler.....	38
Çizelge 4.20. Pazarlama ve Ar-ge birimi bulunan işletmelerin ürünlerini pazarladıkları bölgeler.....	39
Çizelge 4.21. İncelenen işletmelerin yıllık ciroları.....	39
Çizelge 4.22. Şanlıurfa'daki pamuğa dayalı sanayi işletmelerinin gelişimi için yöneticilerin önerileri.....	42
Çizelge 4.23. İncelenen işletmelerin gelecekte beklenenleri.....	42
Çizelge 4.24. Çırçır işletmelerinin lif balya satışı ile ilgili yaşadığı sorunlar.....	44
Çizelge 4.25. Çırçır işletmelerinin pamuk satın alırken karşılaştığı problemler.....	44
Çizelge 4.26. Çırçır işletmelerine göre pamuk fiyatlarını etkileyen faktörler.....	47

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
TUİK	Türkiye İstatistik Enstitüsü
GİM	Güneydoğu İhracatçılar Meclisi
GEĞİAD	Genç Girişimci İşadamları Derneği
ŞUGİAD	Şanlıurfa Genç İşadamları Derneği
ŞUSİAD	Şanlıurfa Sanayici İşadamları Derneği
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
BKİ	Bölge Kalkınma İdaresi
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
HDTM	Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ŞUTSO	Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası
TZOB	Türkiye Ziraat Odaları Birliği
GTHB	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
STB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

1.GİRİŞ

Pamuk bitkisi, yaygın ve zorunlu kullanım alanıyla insanlık açısından, yarattığı katma değer ve istihdam olanaklarıyla üretici ülkeler açısından büyük ekonomik öneme sahip bir üründür. Pamuk işlenmesi açısından çırçır sanayisinin, lifi ile tekstil sanayisinin, çekirdeği ile yağ ve yem sanayisinin, linteri ile de kağıt sanayisinin hammaddesi durumundadır. Petrole alternatif olarak pamuğun çekirdeğinden elde edilen yağ, giderek artan miktarda biyodizel üretiminde de hammadde olarak kullanılmaktadır. Bu sebeplerin yanında nüfus artışı ve yaşam standardının yükselmesi, pamuk bitkisine olan talebi de artırmaktadır.

Çizelge 1.1. Önemli pamuk üreticisi ülkelerin pamuk üretim alanı, üretim miktarı ve tüketim değerleri

	Üretim Alanı (1000 ha)		Üretim (1000 Ton)		Tüketim (1000 Ton)	
	2010/2011	2011/2012	2010/2011	2011/2012	2010/2011	2011/2012
Çin	5.250	5.400	6.641	7.207	10.015	8.274
Hindistan	11.140	12.200	5748	5987	4.474	4.344
ABD	4.330	3.830	3942	3391	849	718
Pakistan	2.800	3.000	1881	2308	2.177	2.199
Brezilya	1.400	1.400	1960	1894	936	871
Özbekistan	1330	1310	893	914	272	294
Türkiye	320	490	457	749	1.219	1.220
Dünya	33.468	35.531	25.342	27.056	24.862	22.472

Kaynak: Cotton USA

Dünyada sınırlı sayıda ülkenin ekolojisi pamuk tarımına el verdiği için, dünya üretiminin %80'ine yakını Çin, Hindistan, ABD, Pakistan, Brezilya, Özbekistan, ve Türkiye üretmektedir. Uluslararası Pamuk Danışma Kurulu'nun 2006–2011 arası 5 yıllık dönemin verileri incelendiğinde; dünyada her yıl ortalama 32,5 milyon hektar alanda pamuk ekimi yapıldığı ve bu ekimden ortalama 24 milyon ton lif pamuk elde edildiği görülmektedir. Dünyada pamuk üretim alanların en geniş olduğu ülke Hindistan'dır. Ardından sırasıyla Çin, ABD, Pakistan, Özbekistan ve Brezilya gelmektedir. Dünyada en çok pamuk üreten ilk 7 ülke sırasıyla Çin, Hindistan, ABD,

Pakistan, Brezilya, Özbekistan ve Türkiye'dir. Tüketimde ise; ilk üç sırayı yine Çin, Hindistan ve Pakistan almakta, onları sırasıyla Türkiye, ABD ve Brezilya izlemektedir (Çizelge 1.1.). Türkiye 2011-2012 pamuk üretim sezonunda 501.000 ton pamuk ithalatı yapıp, 65.000 ton pamuk ihracatı yapmıştır (Çizelge 1.2).

Çizelge 1.2. Türkiye pamuk dış ticaret verileri

Türkiye'de Pamuk Verileri	2011-2012 sezonu (1 Temmuz-31Ağustos)
Türkiye Pamuk ithalatı (Bin Ton)	501
Türkiye Pamuk İhracatı (Bin Ton)	65

Kaynak: TÜİK, DTM

Çizelge 1.3 incelendiğinde 1995 yılından itibaren pamuk üretim alanının, toplam pamuk üretiminin ve ortalama pamuk veriminin dikkate değer bir oranda arttığı görülmektedir. Aynı tarih Güney Doğu Anadolu Sulama Projesinin başladığı tarihe denk gelmektedir. 1995 yılından sonra pamuk üretim alanı giderek artmıştır. 1991 yılından 2011 yılına kadar Şanlıurfa ilinde pamuk ekim alanı 3 katından daha fazla artış göstermiştir. 2000, 2002, 2004 ve 2008 yıllarında pamuk ekim alanlarında azalış görülmüştür. Özellikle 2008 yılında uluslararası ekonomik krizden dolayı birçok çiftçi ekonomik darboğaza girdiğinden pamuk ekim alanında büyük oranda düşüş görülmüştür. 1991 yılında Şanlıurfa pamuk verimi dekar başına 220 kilogram iken 2011 yılında iki mislinden fazla artarak dekar başına verim 463 Kilogram olmuştur. Yine aynı yıllar arasında Şanlıurfa yıllık pamuk üretimi 7.5 kat artarak 970.771 ton olmuştur. Çizelge 3'teki verilerden önümüzdeki yıllarda yıllık toplam pamuk üretimi, pamuk üretim alanı ve pamuk veriminin yükseleceği sonucu çıkarılabilir. 2012 yılı itibarıyla GAP projesi devam etmekte ve giderek daha fazla alan sulamaya açılmaktadır.

Türkiye'nin gelişmiş ülkeler arasında yer alabilmesi için sanayisinin daha rekabetçi, etkin ve verimli olması gerekmektedir. Türkiye'nin Hammaddesinin birçoğunu yurt içi kaynaklardan sağlayabildiği tarıma dayalı sanayilerde de birçok sorun bulunmaktadır. İşletmelerin daha verimli olması, karlılıklarını arttırması ve olası krizlerde ayakta durması gerekmektedir. Küreselleşme ile birlikte iç pazar ve dış pazar kavramları birbiri içine girmiştir. Yani firmalar sadece iç pazardaki rakiplerine karşı değil, aynı zamanda dış pazardaki rakiplerine karşı da savaşmak

zorundadır. Rekabet yapısında meydana gelen bu değişimler nedeniyle firmaların ve ülkelerin rekabet güçlerini oluşturması ve bunu etkin olarak kullanması önem kazanmıştır. Özellikle dışa açılma süreci içindeki gelişen ekonomilerin firma ve sektörleri, iç ve dış piyasalardaki rakipleriyle eskisinden çok daha şiddetli bir rekabete girmektedirler.

Çizelge 1.3. Şanlıurfa ili yıllara göre pamuk ekim, üretim ve verim durumu

Yıllar	Şanlıurfa					
	Ekilen (da)	Artış oranı (%)	Üretim (TON)	Artış oranı	Verim (Kg/da)	Artış oranı (%)
1991	515.280	-	113.362	-	220	-
1992	566.790	10,0	113.889	47,8	201	-8,6
1993	623.750	7,9	168.299	11,2	270	3,0
1994	673.290	36,0	187.099	48,4	278	8,6
1995	919.200	19,0	277.696	20,3	302	0,7
1996	1.098.930	12,0	334.084	20,2	304	6,9
1997	1.233.930	23,0	401.603	21,5	325	-1,5
1998	1.526.590	14,0	488.038	-5,2	320	-17,5
1999	1.749.340	2,4	462.655	43,1	264	39,8
2000	1.793.000	-12,0	661.950	-14,4	369	-1,9
2001	1.572.000	13,0	566.775	-12,8	362	-0,6
2002	1.775.000	-5,0	639.475	1,6	360	7,2
2003	1.686.000	11,5	649.960	13,3	386	1,6
2004	1.880.500	-2,0	736.625	0,3	392	2,04
2005	1.837.500	2,7	734.532	13,7	400	10,8
2006	1.886.351	0,5	835.011	-1,6	443	-2,3
2007	1.896.270	11,0	821.896	-%2,8	433	-12,2
2008	2.105.330	-22,9	799.014	-16,3	380	8,4
2009	1.623.592	26,0	668.951	28,9	412	1,9
2010	2.052.023	2,0	862.256	12,6	420	10,2
2011	2.096.688		970.771		463	

Kaynak: TÜİK,2012

Araştırmanın yapıldığı bölgenin Pamuğa dayalı sanayi işletmeciliği yönünden bazı güçlü avantajları bulunmaktadır. İklimi ve çok çeşitli mahsullerin yetiştirilebileceği ekilebilir arazinin boyutları pamuğa dayalı sanayinin gelişimine uygundur. Yerel nakliye altyapısı vardır ve Türkiye'yi Ortadoğu pazarına bağlayan ana yol üzerindedir. Uluslararası havalimanını (kargo ve ön soğuk depolama merkezleri vardır), otoyol ağını ve son olarak demiryollarını içerir. Bölge yenilenebilir enerji üretimine uygundur. Hem Ziraat Fakültesi hem de Gıda Mühendisliği Bölümü (Ar-Ge için iki önemli bilgi kaynağı) ile Harran Üniversitesi'nin varlığı, Ar-Ge ve ders programı tasarımı gibi konularda üniversite-özel sektör işbirliği potansiyeli sunmaktadır. Ortadoğu pazarının yakınlığı da özellikle ihracat hacmi göz önüne alındığında bir başka avantaj sunar. Destekleyici hizmetler açısından bölgede çeşitli tarım makinesi ve ekipmanı imalatçıları ve distribütörleri vardır, bunun yanında yeteri miktarda fona sahip olan ve yakın zamanda kurulmuş olan, birikmiş uzmanlığı, bilgisi ve ağ kapasitesi kısa süre sonra bir Bölgesel Kalkınma Ajansı ile tamamlanacak olan Bölge Kalkınma İdaresi (GAP BKİ) de vardır. Pamuğa dayalı sanayilerin hammaddesi olan Pamuğun kolaylıkla bulunduğu Şanlıurfa ilinde işsizlik oranının Türkiye ortalamasına göre yüksek oluşu (12,1) ve net göç hızının %-3,31 olması kaygı vericidir (TÜİK 2011).

Yapılan bu araştırmanın amacı Şanlıurfa ilindeki pamuğa dayalı sanayilerin durumunu ortaya koymak, Şanlıurfa ili pamuğa dayalı sanayi sektöründe yaşanan sorunları belirlemek ve bu sorunlarla ilgili çözüm önerileri sunmaktır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bülbül (1988), Türkiye’de ve Avrupa Topluluğunda Tarımsal Sanayi adlı çalışmasında; planlı dönemlerde tarım ve tarıma dayalı sanayi üzerinde durmuştur. Araştırmada tarıma dayalı sanayini özellikle dokuma ve giyim sanayisi alt kolu incelenerek Avrupa Topluluğu karşısında söz konusu sanayini durumu ele alınmıştır.

Güneş (1993), Çukurova’da pamuk üretimi, üretim maliyeti, fiyat oluşumu ve pazarlaması üzerine bir araştırma adlı çalışmasında pamuk fiyat oluşumunda etkili olan faktörleri tespit ederek, pamuk üretim maliyetinin yanı sıra, iç ve dış pazarlama kanallarını ortaya koymuştur.

Gülse (1996), Türkiye’nin Tarıma Dayalı Sanayi Sektöründe Yapısal Değişmeler ve İzlenen Politikalar adlı Yüksek lisans tezinde bu sektörün Türkiye’de ki gelişimini ülke ekonomisindeki yerini ve önemini incelemiştir. Yaptığı incelemede tarıma dayalı sanayilerin tüm alt sektörlerinde finansman sorunu, hammadde sorunu, atıl kapasite sorunu, pazarlama sorunu ve eğitilmiş eleman eksikliği temel sorunlar olarak saptanmıştır.

Aktürk (2000), Söke ovasında bulunan pamuk işletmeleri ile yaptığı çalışmada, bu işletmelerin kısmi verimliliklerini, toplam faktör verimliliklerini, teknik ve ölçek etkinliklerini hesaplamıştır. Küçük işletmelerdeki etkinlikleri daha yüksek bulmuş olup, işletme sahiplerinin eğitim düzeyi arttıkça, etkinliklerinin de artış gösterdiğini ortaya koymuştur.

Yücel (2001), Türkiye’de KOBİ’lerde Çalışma Sermayesi ve Finansal Yönetim Uygulamaları adlı çalışmasında KOBİ’lerin çalışma sermayesi ve finansal yönetim uygulamalarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma amacını gerçekleştirmek için 137 işletmeden oluşan örnekleme üzerinde araştırma yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre KOBİ’lerin yatırım projelerini değerlendirirken geri ödeme süresi yöntemini daha çok kullandığı, yatırımların finansmanında öz kaynaklara ağırlık

verildiğini, banka kredilerinden yararlanma oranlarının düşük olduğunu ve stok ve nakit yönetimine önem verildiğini saptamıştır.

Şengül ve ark. (2001), Yaptıkları çalışmada kısmi denge modeli kullanarak pamuk arzı, talebi ve dış ticaretinin analizini ortaya koymuşlardır. Çalışmada; hesaplanan esneklikler aracılığı ile, pamuk fiyatının %1 artması durumunda, pamuk talebinin %0.29 azalacağı ve tekstil konfeksiyon dışsatımının %1 artması durumunda ise, talep edilen miktarın %0.28 artacağı ortaya konmuştur.

Katircioğlu (2002), Küreselleşme, tarım ve pamuğun geleceği adlı çalışmasında küreselleşmenin tarım piyasalarına ve özellikle pamuk ürününe etkisini incelemiştir.

Sayın ve ark. (2002), dünyada ve Türkiye’de pamuk üretiminin yapısını, dış ticaret, pamuk ipliği ve pamuklu dokuma sanayinin genel karakteristiklerini ortaya koymuştur.

Şelli (2002), Şanlıurfa ilinde Tarıma Dayalı Sanayinin Ekonomik Yapısı, Finansmanı ve Sorunları adlı doktora çalışmasında Şanlıurfa’daki tarıma dayalı sanayilerin durumunu ortaya koymuştur. Araştırma sonuçlarına göre Şanlıurfa’daki tarıma dayalı sanayi işletmelerinin sorunları öncelikli sırasına göre, tekstil sanayisinde kredi temini, elektrik kesintisi, bürokrasi; gıda sanayisinde pazar, mali yetersizlik, kredi temini, kalifiye işgücü olarak belirlenmiştir.

Yayar (2003), Türkiye’de Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi Sektörlerinin Dış Ticareti, Gelişimi ve Ekonometrik Analizi adlı çalışmasında Türkiye’de 1980’li yılların başında yapılan değişikliklerin; Türkiye’nin dış ticaret yapısını büyük ölçüde değiştirdiği tezinden hareketle 1980-2000 döneminde Türkiye’nin tarım ve tarıma dayalı sanayi dış ticareti yapısı ve gelişimini incelemiştir.

Karlı ve Kaçıra (2004), Şanlıurfa İlinde Pamuğun Pazarlama Yapısı adlı çalışmasında, işletmelerin pamuk üretim durumu ortaya konulmuş, işletmelerin

pamuk üretimi ile ilgili kalite, standardizasyon ve pazarlama gibi birçok sorunu olduğu tespit edilerek çözüm önerileri sunulmuştur.

Nacak (2004), Türkiye pamuk dış ticaretinin yapısı ve bunu etkileyen faktörler üzerine bir araştırma adlı doktora çalışmasında; Türkiye’de pamuk dış ticaretinin yapısını ve bunu etkileyen faktörleri ortaya koymuştur.

Mazgal (2006), Samsun İlinde Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilebilmesi Üzerine Bir Araştırma adlı çalışmasında işletmecilerin devletten sigorta primlerinin ve vergilerin düşürülmesi ve elektrik fiyatlarının azaltılması şeklinde beklentilerinin olduğunu tespit etmiş, Samsun’da tarıma dayalı sanayini gelişmesi için sözleşmeli tarımın yaygınlaşmasının gerektiğini belirtmiştir.

Dilşad (2008), Türkiye’de Dış Ticarete Uygulanan Finansman Teknikleri ve Tarıma Dayalı Sanayiler Açısından Değerlendirilmesi adlı tezinde dış ticarete kullanılan ödeme yöntemlerini, Türkiye’nin tarım ve tarıma dayalı sanayi ürünleri ihracatı açısından karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

Gökçek (2008), Türkiye’de Tarıma Dayalı Sanayinin Yarattığı İstihdam adlı yüksek lisans tezinde Türkiye’de tarıma dayalı sanayini genel durumunu inceleyip, sektörün istihdam durumunu ortaya koymuştur. Türkiye’de tarıma dayalı sanayinin gelişimini etkileyen faktörlerin başında istenen kalite ve yeteri miktarda hammadde ihtiyacının karşılanmasının geldiğini vurgulamıştır.

Sınay (2009), Aydın yöresinde pamuk hasat makinelerinin kullanım olanakları ve gelişimi adlı çalışmasında Ege Bölgesi’nde pamuk üretiminin; pamuk fiyatları ve ekim alanlarındaki dalgalanmalarla, iklim şartları ve bunlara bağlı hastalık, zararlı vb. etmenlerden etkilendiğini belirtmiştir. Aynı çalışmada, ekonomik yönden geri kalmış birçok ülkede, el ile hasadın halen en yaygın kullanılan yöntem olduğu belirtilmiştir. Araştırma, Türkiye’de pamuk hasadı işleminde, makineleşme oranının %16 olduğunu öngörmüştür. Toplam üretim masraflarını hesaplamıştır. Aynı

dönemde pamuğun satış fiyatı 0.71 dolar olarak belirtilmiş olup, brüt kazanç 535 dolar/ha olarak belirlenmiştir. Fayda/masraf oranı da 1.24 olarak tespit edilmiştir.

Saygılar (2009), İzmir Pamuk Borsasının Etkinleşememe ve Gelişememe Nedenleri, Çözüm Önerileri adlı çalışmasında dünya pamuk üretiminde söz sahibi ülkeler olan Çin, Pakistan, Hindistan gibi ülkelerin pamuk üretim ve stoklama faaliyetlerinin genel bir değerlendirmesini yaparak, Türkiye'nin pamuk piyasasında vadeli işlemler borsasının etkin bir şekilde tesis edilmesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Uluslararası piyasalarda pamuk arz ve talebinin dengeli bir şekilde tesis edilmesi ve iyi yönetiminin, ulusal ve uluslararası piyasalarda pamuk fiyatının oluşmasında direkt etkilerinin olduğu belirtilmiştir.

Doğuyay (2009), Aydın bölgesindeki pamuk üreticilerinin çevresel duyarlılıklarının belirlenmesi adlı çalışmasında Aydın ili pamuk üretiminde sürekli azalış ve artışların olduğunu, üreticilerin ürettikleri ürünler için değer fiyat bulamadıklarında, alternatif ürünleri tercih etme eğilimine girdiklerini belirtmiştir. İklim faktörlerinin uygunluğundan dolayı, pamuk ve mısır bitkileri birbirlerinin alternatifi konumuna geldiği ifade edilmiştir. Yine aynı çalışmada, son yıllarda üretim maliyetlerinin pamuk üretimi üzerindeki etkisi, yurt dışından daha ucuza pamuk ithal edilebilmesi ve pamuğa bağlı sanayi sektörünün işgücü maliyetlerinin daha ucuz olduğu ülkelere kaymasının, üreticilerin pamuğu tercih etmelerindeki en önemli engel haline geldiği ifade edilmiştir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal

Bu çalışmanın ana materyali Şanlıurfa'da bulunan Pamuğa Dayalı Sanayi işletmelerinden anket yolu ile elde edilen verilerden oluşmuştur

Çalışmada, konu ile ilgili yapılmış daha önceki çalışmalar, yayınlar, kitaplar, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (HDTM), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK), Sanayi ve Ticaret Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) gibi kuruluşlardan sağlanan bilgilerden ikincil veri olarak faydalanılmıştır.

3.2. Yöntem

Araştırmada Anketlerden elde edilen veriler özelliklerine göre aritmetik ortalama Ki-kare (χ^2) analizi, likert analizi, yüzde hesapları, frekans gibi özet istatistikler kullanılarak değerlendirilmiştir. Bazı anket sorularında da işletmeler ortalaması alınarak analizler yapılmıştır.

3.2.1. Örneklem aşamasında uygulanan yöntem

Şanlıurfa ilinde bulunan 155 Çırçır ve Prese, 24 Pamuk İpliği ve 12 Linter Pamuk Olmak üzere 191 pamuğa dayalı sanayi işletmesine tam sayım yöntemine göre anket uygulanmak istenmiş fakat anket uygulamak istemeyen, belirtilen adreste bulunmayan, 2012 yılı itibariyle kapanmış toplam 45 işletme örnekleme dışında kalmıştır.

3.2.2. Verilerin toplanması

Anket formları Harran Üniversitesi Tarım Ekonomisi bölümünde danışman ve araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Anketler 2012 yılı Ağustos - Ekim aylarında genel olarak işletme yöneticileriyle yüz yüze görüşülerek yapılmış, işletme yöneticilerinin olmadığı durumlarda sorumlu teknik personellerle de anketler yapılmıştır. Kimi işletmelerde yöneticinin isteği doğrultusunda mail yoluyla da anketler doldurulmuştur.

3.2.3. Verilerin değerlendirilmesi

Araştırmada anket yoluyla işletmelerden alınan veriler analiz edilmiştir. İşletmelerin genel sorunları, yönetici profilleri, kuruluş yeri seçimini etkileyen faktörler ortaya çıkarılmıştır. İşletmelerde çalışan personel sayısı, eğitim ve ücret düzeyleri, işletme organizasyonu gibi bilgiler işletme kayıtlarından ve yapılan görüşmelerden alınmıştır. Elde edilen veriler Microsoft Excel ortamında düzenlenerek (%) yüzde, medyan, aritmetik ortalama gibi değerler bulunarak değerlendirilmiştir.

3.2.3.1. Ki-kare (χ^2)bağımsızlık testi analiz yöntemi

Ki-kare testi parametrik olmayan testler içinde en yaygın kullanımı olan testlerdendir. Değişik uygulama alanları vardır. Eğer iki nitel değişken arasında bir ilişkinin varlığı ortaya koymak istenirse ki-kare bağımsızlık testine başvurmak gerekir (Bakan ve Büyükbeşe, 2004). Ki-kare bağımsızlık testi; 2x2 ya da r x c tipindeki çapraz çizelgelerde gözlenen frekansların (G_{ij}), marjinal olasılıklar yaklaşımına göre hesaplanan teorik frekanslara (T_{ij}) benzerliğini test etmeyi amaçlar (Bircan ve diğerleri, 2003). Bağımsızlık testinde test edilen hipotezler aşağıdaki gibi kurulur (Özdamar,2002).

H0: Değişkenler bağımsızdır (Değişkenler arasında ilişki yoktur)

H1: Değişkenler bağımlıdır (Değişkenler arasında ilişki vardır)

Ki-kare test istatistiği aşağıdaki formüle göre hesaplanır:

$$X^2 \text{ hesap} = \sum (G_{ij} - T_{ij})^2 / T_{ij}$$

Hesaplanan ki-kare istatistiği daha sonra (r-1)(c-1) serbestlik derecesi (s.d.) ile tablodan bulunacak ki-kare değeri ile karşılaştırılır ve $X^2 \text{ hes} > X^2_{\text{tab}}$ ise H_0 hipotezinin reddine karar verilerek evren boyutunda bir ilişki olduğu sonucuna varılır (Çömlekçi, 2001).

3.2.3.2. Likert analizi yöntemi

Likert ölçeği bireylerin bir konudaki davranış puanlarını belirlemeyi sağlayan bir ölçektir. Bu ölçekte; k sayıda sorunun her biri için farklı sayıda seçenekler belirlenir. Seçenekler sıralı biçimde ardışık olarak dizilirler seçenekler dengeli (-2, -1, 0, +1, +2 biçiminde) ya da sıralı sayısal değerlerle puanlandırılır (0, 1, 2, 3, 4, 5). Tüm sorulara verilen cevaplar toplanır. Toplam puan bireyin konu hakkındaki davranış, bilgi, tutum puanıdır. Her birey puanına göre toplam ölçek üzerinde bir yerde yer alarak bireyin konu ile ilgili davranış pozisyonu belirlenir (Kırcaali-İftar, 1999).

3.3. Araştırma Alanının Sosyo-Ekonomik Yapısı

3.3.1. Demografik ve sosyal göstergeler

Şanlıurfa ili, Devlet Planlama Teşkilatı'nın İllerin Sosyo-ekonomik Yapısı adlı araştırmasında 74. Sırada yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Şanlıurfa'nın 2012 nüfusu 1.716.254 kişidir. Şanlıurfa kent merkezinin nüfusu ise 763 bin 90'dır. Şanlıurfa kent merkezinde 379.427 erkek bulunurken, 384.902 kadın mevcuttur. Şanlıurfa nüfusunun yüzde 70'i 0 ile 29 yaş arasındadır.

Şanlıurfa ili nüfusunun % 55,14'ü şehirde, % 44,86'sı köylerde yaşamaktadır. Şanlıurfa ilinin yüzölçümü 19.451 km² olup, km²'ye il genelinde yaklaşık 83 kişi düşmektedir. Şanlıurfa'nın 11 ilçesi bulunmaktadır. Şanlıurfa ili ve ilçelerine bağlı 15 belediye ve mezralarla birlikte 1078 köy mevcuttur (TÜİK 2012).

3.3.1.1. Coğrafi konum ve iklim yapısı

Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan Şanlıurfa 36 derece 40 dakika ve 38 derece 2 dakika kuzey enlemleri ile 37 derece 50 dakika ve 40 derece 12 dakika doğu boylamları arasında yer alır. Yüz ölçümü 18.584 km² olan il, batıdan Gaziantep, kuzeybatıdan Adıyaman, kuzeydoğudan Diyarbakır, doğudan Mardin illeri ve güneyden de Suriye ile komşu bulunmaktadır.

GAP Bölgesinin en geniş topraklarına sahip ili olan Şanlıurfa, GAP alanı içinde yaklaşık %25'lik bir yer oluşturmaktadır. İl genelde bir ova görünümünde olup, denizden yüksekliği 547 metredir. İl topraklarının %61.7'sini kaplayan platolar ağırlıklı yeryüzü şeklini oluştururken, dağların oranı %2, ovaların oranı ise %16.3'tür. İlin orta kesiminde 600- 700 m yüksekliğindeki Şanlıurfa yaylası yer alır. Bu yaylanın güney kenarında yer alan Harran ve Suruç Ovaları ilin en önemli tarımsal alanını oluşturur. Şanlıurfa ili yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve yağışlı olan karasal iklimin etkisi altındadır.

3.3.1.2. Şanlıurfa ilinin ekonomik potansiyeli

Şanlıurfa, son yıllarda istikrarlı bir şekilde artan dış ticaret hacmine sahiptir. 2004 yılında 20 milyon Doların altında olan ihracat 2011 yılında 174 milyon Dolar seviyesine ulaşmıştır (Çizelge 3.1). İthalatta da bu dönemler arasında artış kaydetmiştir. Ancak ihracattaki artış 10 kat kadar olurken ithalat yaklaşık 3 kat artmıştır. Dış ticaret hacmi ise bu dönemler arasında 4 kat artış kaydetmiştir. Suriye'ye sınırı bulunan ve büyüyen ekonomisi, artan üretimi ile Şanlıurfa'nın dış ticaretteki payı artmaya devam edecektir.

Çizelge 3.1. Türkiye ve Şanlıurfa ili yıllara göre dış ticaret durumu

İHRACAT							
Milyon \$	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Şanlıurfa	29,9	39,9	86,8	149,3	124,6	192,6	174,1
TRC2	85,7	105,4	166,0	240,5	244,6	350,8	341,2
Türkiye	73.4 26	85.761,1	105,4	127.499	97.074,7	112.139,	133.301
İTHALAT							
Milyon \$	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Şanlıurfa	114,5	149,2	194,9	225,8	195,5	247,4	289,0
TRC2	130,9	167,5	231,0	258,5	219,4	287,0	351,8
Türkiye	116.774	139.5 76	170.062, 7	201.963, 6	140.928, 4	185.544, 3	240.841, 7

Kaynak: DTM, TİM 2012

Şanlıurfa İlinde sanayi siciline kayıtlı sanayi işletmesi sayısı 348'dir. Toplam sanayi işletmesi içerisinde % 0.5'lik bir oran ile sanayisi orta gelişmiş illerimiz arasında yer almaktadır.

Dış ticaret Müsteşarlığının "İl İl Dış Ticaret Potansiyeli" adlı çalışmasında Şanlıurfa ilinin ticaret çeşitlilik sıralamasında rekabetçi 20 farklı ürün ile 50. sırada yer almaktadır (DTM, 2009). Bu gösterge, ilin tüm ihraç ürünlerini değil yalnızca

rekabetçi avantaja sahip olduğu ürün çeşitliliğini kapsama almaktadır. Aynı zamanda bu gösterge, ilde ihracata konu olan ürünleri değil ilde üretilip ihraç edilen ürünleri esas almaktadır. Buna göre çeşitlilik değeri yüksek olan bir ilde, çok sayıda ürün rekabetçi bir şekilde üretilip ihraç ediliyordur. İlde var olan beceriler çok sayıda ürünün rekabetçi avantajla üretilmesine ve ihraç edilmesi için uygundur. Aynı şekilde, çeşitliliği düşük olan bir ilde, az sayıda ihracata konu ürün üretilmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki İllerin sanayisine göre bir değerlendirilmesi yapıldığında, % 65'lik bir oran ile Gaziantep İli bölge illeri arasında birinci sırada yer alırken, %10 Şanlıurfa, % 9 Diyarbakır, % 6 Adıyaman, % 4 Batman, % 3 Mardin, % 1 Kilis, % 1 Siirt, % 1 Şırnak yer almaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığının 2012 yılında yapmış olduğu "81 İl Durum Raporu" adlı çalışmada Şanlıurfa ilinde bulunan sanayi işletmelerinin sektörel dağılımına bakıldığında % 40 ile Gıda ürünleri ve % 29 ile Tekstil ürünleri sektörlerinin ilk iki sırada olduğu görülmektedir.

Araştırma alanının çalışan ve ar-ge sayısı durumu incelendiğinde, sanayi sicil kayıtlarına göre, Şanlıurfa ilinde kayıtlı işletmelerde çalışan personel sayısı toplam: 8.851'dir. Ar-Ge birimi olan firma sayısı 6, Kalite Kontrol birimi olan firma sayısı 31'dir. Sanayide çalışanların %32'si Tekstil ürünleri sektöründe istihdam edilirken, %23 ü Gıda ürünleri sektöründe, %14'ü diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı sektöründe istihdam edilmektedir. İstihdamın % 80'i işçi, % 4'ü mühendis'tir.

Şanlıurfa ilinde bulunan sanayi işletmelerinin %33'ü Mikro Ölçekli, %61'i Küçük Ölçekli, % 5'i Orta Ölçekli, % 1'i Büyük Ölçekli işletmelerdir. (STB 81 İl Durum Raporu,2012)

3.3.1.3. Şanlıurfa ilinde tarım sektörü

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Şanlıurfa il Müdürlüğünden alınan bilgilere göre Şanlıurfa ilinde "doğrudan gelir destek" sistemine kayıtlı 58.852 çiftçi

vardır. Ortalama çiftlik büyüklüğü 13,3 hektardır, 58.852 çiftçi sulanabilen mevcut tarım arazisi olan 3.693.248 dekar araziyi işlemektedir. Ürünlerin çoğu borsada ticareti yapılan mallardır ve çiftçilerin fiyatlar üzerinde kontrolü yoktur. İlde üretilen çeşitli ürünler şunlardır: buğday, arpa, kimyon, mısır (tane), bulgur, nohut, çeltik (kabuksuz pirinç), fiğ, mercimek (kırmızı), pamuk, susam, ayçiçeği, ayçiçek yağı, ham ayçiçeği yağı, pamuk yağı, sığır, et ve et ürünleri, ceviz, biber (kırmızı), kuru nane, Antep fıstığı, portakal, badem, kuru üzüm, biber (yeşil), alfalfa, kanola, kavun, organik ürünler, soya fasulyesi, soğan (taze ve kuru), domates, süt, süt ürünleri (peynir, ayran, yoğurt, tereyağı), meyve tohumları, otlar ve aromatik bitkiler, patates, karpuz ve limon. Birçok küçük çiftçi sıklıkla kuru koşullarda, kişisel bahçelerde ya da sınır mahsulü olarak sebze (patlıcan, domates, kırmızıbiber, taze soğan, vs.) ve meyve (Antep fıstığı, badem, zeytin, nar, üzüm, vs.) üretimine geçmektedir. Şanlıurfa'da büyük çiftlik türünde üretim henüz yaygın değildir. Bu küçük çiftçiler ürünlerini çiftliklerinin kapısında pazarlar ya da toptan satış pazarına sunarlar. Bu çiftçi grubu organize değildir, danışmanlık hizmeti almazlar ve tarım ürünlerinin büyük miktarlarda olmamasından dolayı çok az satış güçleri vardır. Yalnızca AGRO-GAP Öncü Çiftçiler Derneği ve GapEkoDer - Gap Ekolojik tarım Derneği kendi üyelerine bir dereceye kadar fidan ve danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Şanlıurfa Türkiye'deki borsa malı üretiminin kayda değer bir kısmına sahiptir (%25 buğday, %35 mercimek ve %35 Antep fıstığı). Ancak işleme sanayisi aynı oranda gelişmemiştir. Örneğin: Antep fıstıkları kavrulmak, işlenmek ve Gaziantep markası altında satılmak üzere Gaziantep'e nakledilirler. Mercimek ve buğday (çoğunlukla un ve bulgur biçiminde işlenmiş olarak) Şanlıurfa'da toplu olarak büyük paketlerde satılır ve diğer bölgelerde perakende satış için yeniden paketlenir (1 kg). Yeterli kalite kontrol, uygun paketleme ve lojistik hizmetleri (soğuk depolama, soğuk zincir nakliye) eksikliği süpermarketlerin kapılarının açılıp daha büyük bir pazara erişmede yaşanan güçlükleri açıklamaktadır. Süpermarket zincirleri kendi günlük taze ürün ihtiyaçlarını karşılamak için dağıtım araçlarıyla çalışırlar ve bu dağıtım zincirlerine katılmak siparişten teslimata her adımda iyi bir organizasyon gerektirir (sipariş edilen tüm ürün türleri için, yalnızca aracının/çiftçinin elindekiler değil). Düzgün faturalandırma ve ödeme şartları da perakendecinin karar verme sürecini etkilemektedir. Şanlıurfa'da bu tür dağıtım araçları yoktur (ya da bu işlevi görecek

bir üretici birliği). Bu nedenle Şanlıurfa'daki perakendeciler bile (süpermarketler) taze ürünlerini Mersin'den almak zorundadırlar. Daha büyük çiftlikler son derece mekanize buğday ve mısır ile (mekanize edilebilecek olan) pamuk gibi borsa malı üretimine odaklanmaktadır. Bu çiftçiler mahsullerini Ticaret Borsası aracılığıyla satarlar.

3.4. Tarım Alanlarının Yapısal Özellikleri

Çalışma alanımızda genel arazi bölünüşü içerisinde tarım alanlarının miktarı 1.200.000 (toplam ilin % 64,1) hektar kadardır (Çizelge 3.2.).

Çizelge 3.2. Şanlıurfa ili arazi varlığı ve kullanım durumu

Arazi Dağılımı	Şanlıurfa ili		GAP Bölgesi		Türkiye		GAP içerisindeki payı (%)	İlin Türkiye'deki payı (%)
	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)		
Tarım Alanı	1.200.573	64,1	32.905.750	43,6	280.593.970	36,0	36,2	4,2
Çayır-Mera	1.579.910	8,5	22.144.730	29,4	215.060.280	27,6	7,1	0,7
Orman-Fundalık	156.670	0,8	14.511.850	19,2	232.482.970	29,8	1,1	0,1
Diğer Araziler	4.931.560	26,6	5.847.670	7,8	51.314.780	6,6	6,7	9,6
Toplam Araziler	18.584.000	100	75.410.000	100	779.452.000	100	84,3	2,4

Kaynak : Şanlıurfa Tarım Master Planı

Şanlıurfa ili, genel arazi bölünüşü içerisinde tarım alanları bakımından hem Türkiye'deki tarım alanlarına (% 36), hem de GAP Bölgesindeki tarım alanlarına (%43,6) göre daha avantajlı bir orana (% 64,1) sahiptir. Ayrıca il, bölgedeki toplam tarım alanlarının %36,2'sini, Türkiye'deki tarım alanlarının ise % 4,2'sini oluşturmaktadır (Çizelge 3.2). Bu büyük potansiyelinden dolayıdır ki Şanlıurfa ili, GAP içerisinde "tarım ve tarıma dayalı ihracat üssü" olarak değerlendirilmektedir.

3.5. Şanlıurfa İli Bitkisel Ürün Deseni ve Üretim Durumu

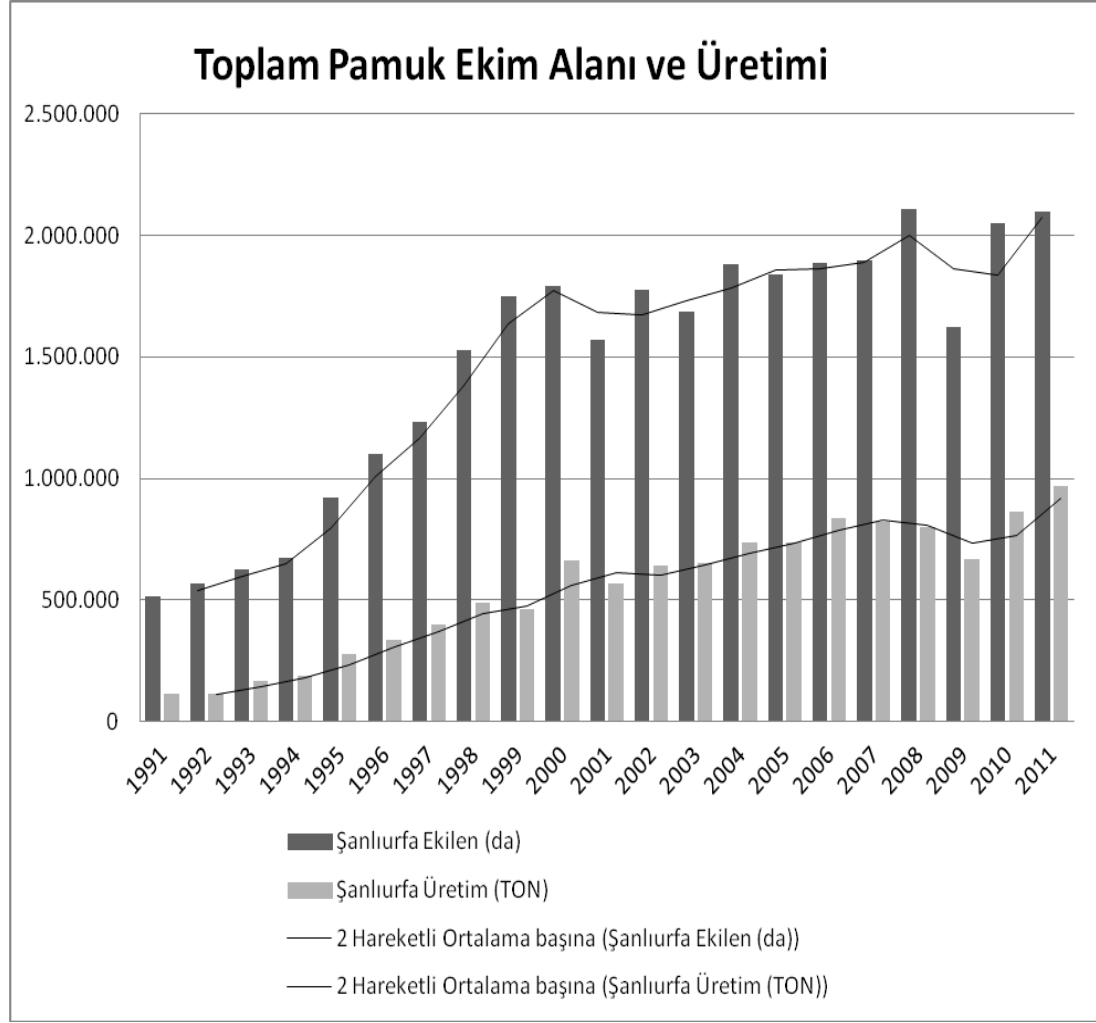
Şanlıurfa ili bitkisel ürün deseni Çizelge 3.3'te verilmiştir. Şanlıurfa ilinde en çok üretimi yapılan tarımsal ürün buğdaydır, buğdayı sırasıyla, arpa ve pamuk

ürünleri izlemektedir. GAP projesinin tamamlanmasıyla, bölgede su sıkıntısı bulunması nedeniyle üretimi yapılan mercimek ve arpa üretiminin azalarak yerine pamuk ve mısır gibi sulu tarım yapılan bitkilere bırakacağı öngörülmektedir.

Çizelge 3.3. Şanlıurfa ili bitkisel ürün deseni (2011)

Ürünler	Ekiliş alanı (Da)	Üretim (Ton)
Pamuk	2.052.023	862.256
Buğday	4.254.806	974.612
Arpa	2.302.597	485.851
Mercimek	772.642	136.384
Mısır	906.258	641.936

Kaynak: TÜİK, ÇKS, Şanlıurfa Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

Şekil 3.1. Yıllara göre Şanlıurfa ili toplam pamuk ekim alanı ve üretimi

Şekil 3.1’de görüldüğü üzere Şanlıurfa ilinde pamuk ekim alanı ve üretimi birbirine paralel bir şekilde artış ve azalış göstermektedir. 1991-2000 yılları arasında toplam üretim alanında ve üretimde sürekli bir artış görülmüştür. 2000 yılından sonra dalgalı bir seyir izledikleri görülmektedir. Pamuk fiyatları bu dalgalanmaya etkili faktörlerden biridir. 2012 ve daha sonraki yıllarda GAP projesinin bitirilmesiyle kurak şartlarda üretim yapılan mercimek, arpa ve buğday gibi bitkilerin yerini pamuk ve mısır gibi endüstri bitkilerinin alması beklenmektedir.

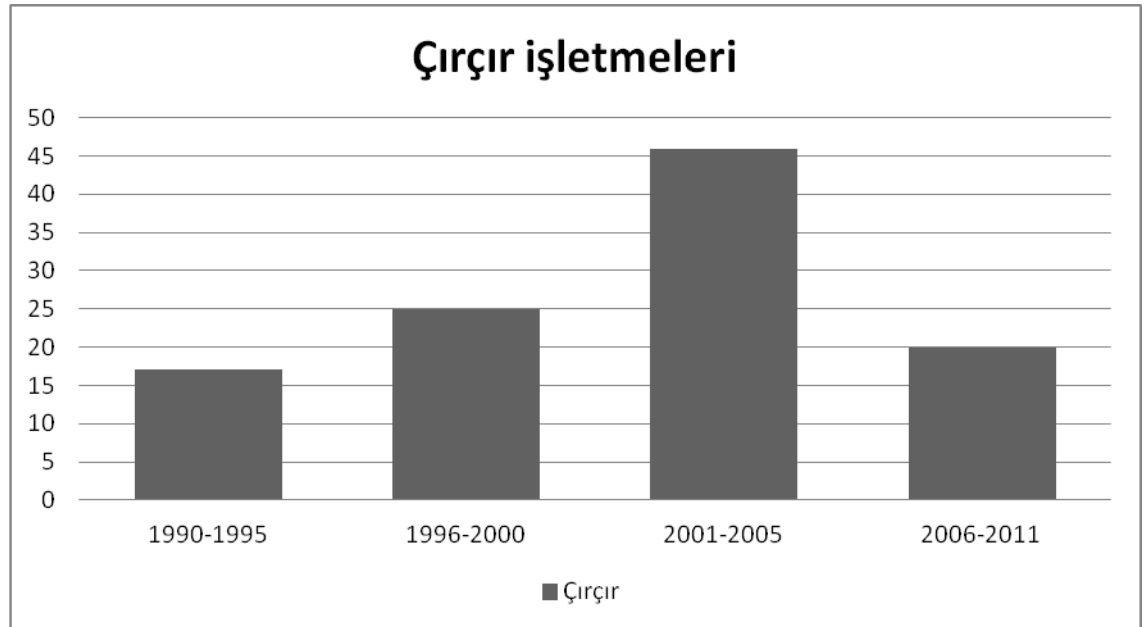
4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

4.1. İncelenen İşletmeler Hakkında Genel Bilgiler

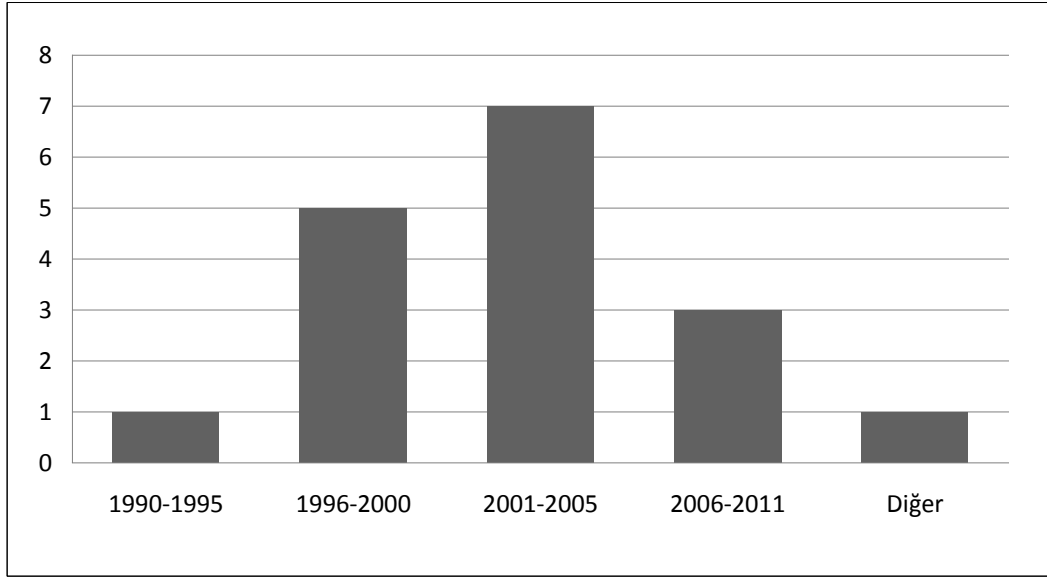
Anket yapılan işletme sayısı 17'si iplik işletmesi, 119'u çırçır işletmesi ve 10 tanesi Linter işletmesi olmak üzere toplam 146'dır. İşletmeler çoğunlukla şehir merkezi çevresinde kurulmuştur. İplik ve Linter işletmelerinin tümü merkez ilçede yer alırken çırçır işletmelerinin Akçakale, Viranşehir, Harran, Suruç, Ceylanpınar ve Bozova ilçelerinde de kurulduğu belirlenmiştir.

4.1.1. İncelenen işletmelerin kuruluş yılları

Anket yapılan Pamuğa dayalı sanayilerin çoğunluğunun 1996-2005 yılları arasında kurulduğu tespit edilmiştir. İlk pamuğa dayalı sanayi işletmeleri 1990'lı yılların başında kurulmuştur. Çalışmada çırçır işletmelerinin sayıca İplik ve Linter işletmelerine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Şekil 4.1. Şanlıurfa'daki tarıma dayalı sanayilerin kuruluş yılları

Şekil 4.2. İplik işletmeleri kuruluş yılları

İplik işletmeleri ile yapılan anketlerde ilk iplik işletmesinin 1995 yılında kurulduğu daha sonra 1996 ile 2005 yılları arasında kurulan iplik işletme sayısının arttığı belirlenmiştir. 2006 yılından sonra diğer dönemlere göre yeni kurulan iplik işletmesi sayısı azalmıştır. İplik işletmelerinden biri işletmeyi ne zaman kurduğu hakkında bilgi vermek istememiştir (Şekil 4.2). Anket yapılan firmalardan alınan bilgilere göre ilk Çırçır fabrikası 1992 yılında kurulmuştur. Grafikten görüleceği üzere işletmelerin % 41'i 2001–2005 yılları arasında kurulmuştur. Sektörün doygunluğa ulaştığı düşünüldüğünden daha sonraki yıllarda nispeten daha az yeni işletme kurulmuştur (Şekil 4.1).

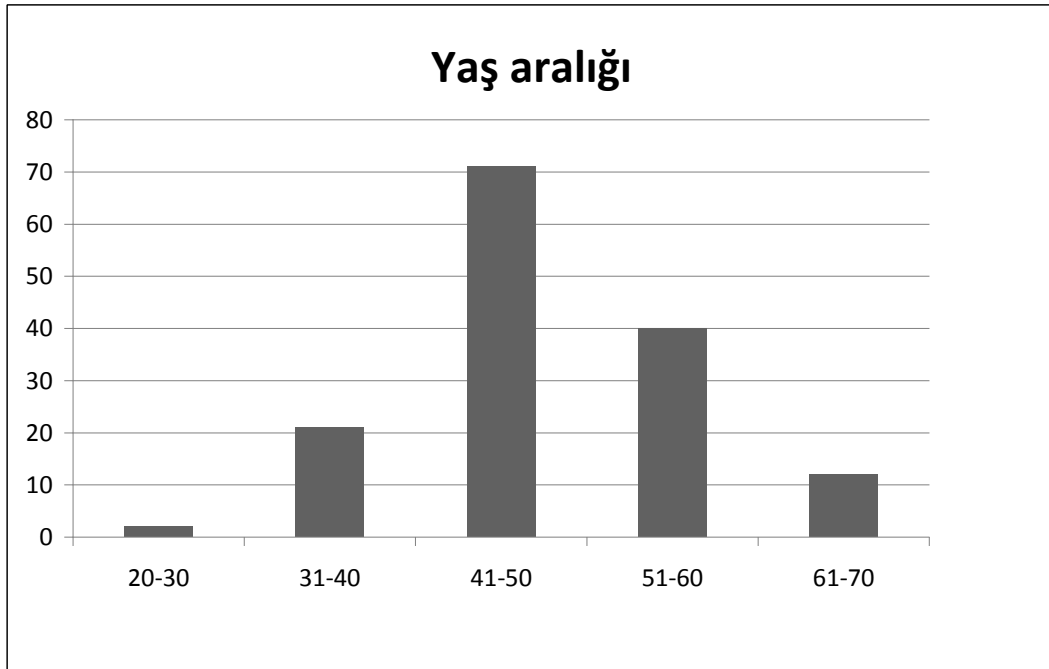
4.2. İşletmelerin İdari Yapısı

Çalışmada incelenen İşletmelerin yöneticilerinin profili Çizelge 4.1'de verilmiştir. İşletmelerin büyük çoğunluğu (%86,30) “aile işletmesi” niteliğinde olup, iş sahibi aynı zamanda yönetici konumundadır. İşletmesinde profesyonel yönetici bulunduran işletmelerin sayısı 20'dir (%13,6). İplik işletmelerinde anket yapılan 17 işletmeden 7'si profesyonel yönetici istihdam etmektedir (%41,17). Bu bilgilerden yola çıkılarak iplik işletmelerinde çırçır ve linter işletmelerine göre daha fazla profesyonel yönetici istihdam edildiği görülmektedir.

Çizelge 4.1. İncelenen İşletmelerin Profesyonel Yönetici Bulundurma Durumu

İşletmeler	Bulunduranlar		Bulundurmayanlar		Toplam	
	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	%
İplik İşletmeleri	7	41,2	10	58,8	17	100
Çirçir ve Linter	13	10,1	116	89,9	129	100
Toplam	20	13,7	126	86,3	146	100

Yöneticilerin yaş aralığı incelendiğinde yöneticilerin büyük çoğunluğunun 41 – 50 yaş aralığında olduğu görülmektedir (Şekil 4.3). Sektörde genç yönetici sayısının çok az olması dikkat çekmektedir. 20-40 yaş aralığındaki yöneticilerin oranı %15 iken, 40-60 yaş aralığındaki yöneticilerin oranı %76'dır. Daha önce yapılan bir çalışmada, Bölgede kurulan işletmelerin büyük kısmının şahıs işletmelerinden meydana geldiği, bu nedenle işletmenin tüm yönetim birimlerinin tek kişi tarafından yerine getirildiği tespit edilmiştir. Özellikle bölgede yerel yatırımcıların büyük bir kısmı tarım, ticaret ve inşaat sektöründen gelmektedir. Sanayi sektöründe fazla deneyimi olmayan bu yatırımcıların tek elden işletmeyi yönetmesi sonucunda birçok sorunla karşılaşmakta olduğu daha önce yapılan bir çalışmada belirlenmiştir (Kılıç, 1998).

Şekil 4.3 İncelenen İşletme yöneticilerinin yaş aralığı

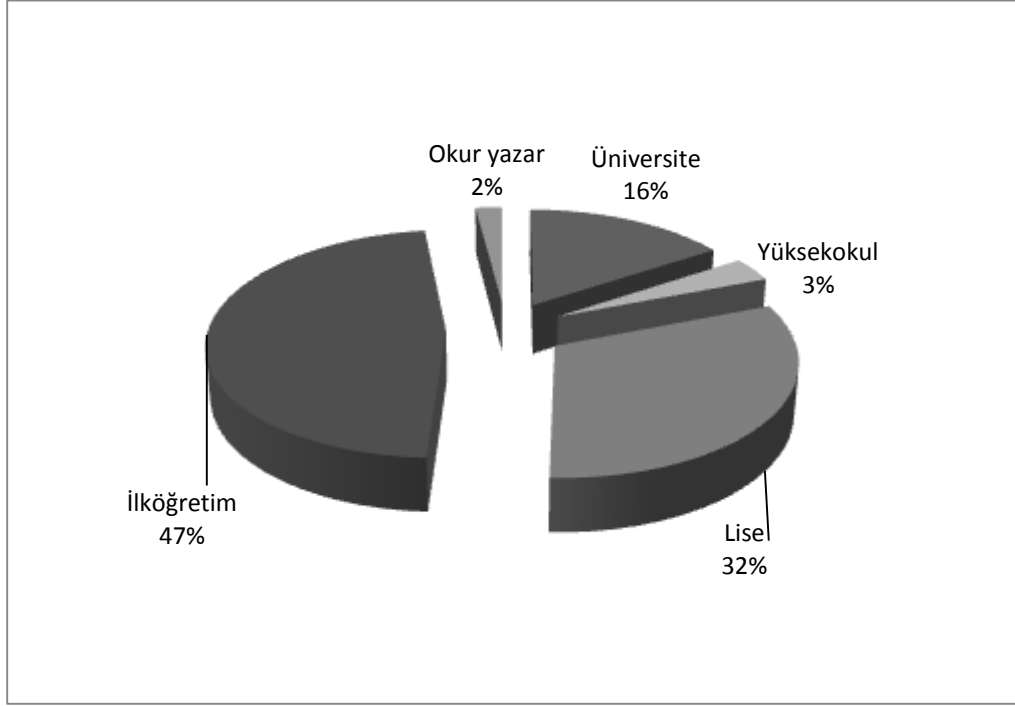
Bazı durumlarda işletme sahipleri; yönetimi profesyonel yöneticilere bırakmak istememe, büyümenin getireceği riskleri göze alamama gibi nedenlerle büyümek istememekte, sınırlı kapasite ile üretimlerine devam etmektedirler. Ayrıca belirli bir büyüklükten sonra kurumsallaşmaya önem verilmemesi de genel sorunlar içerisinde sayılabilir. Bir işletmeyi büyük güçlük ve fedakârlıklarla bizzat kuran, onu küçük ölçekten orta ölçüğe ulaştıran işletme sahibi için, işletmesini kurumsallaştırmak, öyle kolayca kabul edilecek bir durum değildir. Bu kararı geciktiren ve işletmesinin yönetimini zamanında profesyonel yöneticilere devretmeyen işletmeler, bunun faturasını ağır bir şekilde ödemektedirler (Müftüoğlu 1993).

4.2.1. İşletme yöneticilerinin eğitim durumları

Yöneticilerin eğitim profiline baktığımızda Lise üstü eğitim almış yönetici oranı %19'dur. Yine herhangi bir diploması olmayıp sadece okuma yazma bilen yöneticiler de mevcuttur ve oran olarak %2'yi kapsamaktadır. Çalışma yapılan işletmelerde her 2 yöneticiden biri lise ve üstü eğitim almamıştır, bu veri incelendiğinde yöneticilerde bir eğitim sorunu olduğu göze çarpmaktadır (Şekil 4.4). Yine çalışma yapılan çırçır ve linter işletmelerinde sadece ilköğretim mezunu olan yöneticilerin oranının % 47,2 olması dikkat çekmektedir (Çizelge 4.2). Bu durum; mevcut yöneticilerin önemli bir kısmının dünyadaki iktisadi, siyasi, teknik, teknolojik, sosyo-kültürel ve yönetim konusundaki gelişme ve değişimleri yeterince yorumlayıp, analiz etme birikimine sahip olamayacaklarını ortaya çıkarmaktadır.

Çizelge 4.2. İncelenen işletmelerde yöneticilerin eğitim durumu

Eğitim durumu	İplik İşletmeleri		Çırçır ve Linter İşletmeleri		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Üniversite	2	11,8	21	16,3	23	15,8
Yüksek okul	0	0	5	3,9	5	3,4
Lise	7	41,2	39	30,2	46	31,6
İlköğretim	7	41,2	62	48,0	69	47,2
Okur-yazar	1	5,8	2	1,6	3	2,0
Toplam	17	100	129	100	146	100

Şekil 4.4. İncelenen işletmelerde yöneticilerin eğitim durumları

4.2.2. İşletmelerde kalifiye eleman sorunu ve personel ücret düzeyi

Daimi olarak çalışan personel üretimin teknik yönü ile fabrikanın alt bölümlerinde mühendislik, teknisyenlik, yardımcı ve hizmetli kadrolarında çalışanlardır. Vasıfsız işçiler ise daha çok iş sezonu döneminde vardiyalı olarak istihdam edilen işçilerden oluşmaktadır. İşletmelerin %34,9'unda kalifiye eleman sorunu bulunmaktadır. Sektörlere göre baktığımızda en çok iplik işletmelerinde kalifiye eleman sorunu görülmektedir (Çizelge 4.3). Aynı konuyla ilgili Gülse (1996) yaptığı incelemede tarıma dayalı sanayilerin tüm alt sektörlerinde eğitilmiş eleman eksikliğini temel sorun olarak saptamıştır.

Bu konuda halk eğitim merkezleri ve diğer kamu kuruluşları pamuğa dayalı sanayicilerle birlikte ortak karar alarak gerekli kursları açabilir ve böylece kalifiye eleman sorunu giderilebilir.

Çizelge 4.3. İncelenen işletmelerde kalifiye eleman bulma sorunu

Durum	İplik İşletmeleri		Çırçır ve Linter İşletmeleri		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kalifiye eleman bulma sorunu var	10	58,8	41	31,8	51	34,9
Kalifiye eleman bulma sorunu yok	7	42,2	88	68,2	95	65,1
Toplam	100	100	129	100	146	100

İncelenen işletmelerin %59,6'sı asgari ücret, %9,6'sı asgari ücret ve prim, %30,8'inin ise bölgedeki pamuğa dayalı sanayi işletmelerinin genelinde uygulanan ücreti (900 TL) personeline ödediği belirlenmiştir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. İncelenen işletmelerde personel ücret düzeyleri

	Asgari Ücret		Asg. Üc. + Prim		Sektörde Geçerli Ücret (900 TL)		Toplam
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı
İplik işletmeleri	13	46,5	1	5,9	3	17,6	17
Çırçır ve Linter işletmeleri	74	57,4	13	10,0	42	32,6	129
Toplam	87	59,6	14	9,6	47	30,8	146

İşletmelerde teknik personel durumuna bakıldığında mevcut işletmelerin % 60'ında mühendis veya tekniker bulunmadığı tespit edilmiştir (Şekil 4.5). Bu durum işletmelerin teknik konularda yaşadıkları sorunlara çözüm bulmalarını geciktirmektedir.

Şekil 4.5. İncelenen işletmelerde teknik personel durumu

İncelenen işletmelerde çalışan geçici işçiler, özellikle çırçır ve linter işletmelerinde iş sezonu ve ürün işlemenin arttığı dönemlerde istihdam edilen ve genel olarak iki veya üç vardiya halinde çalışan işçilerden oluşmaktadır. Bu işçilerin genel olarak fabrikaya yakın alanlardan ve köylerden geldikleri tespit edilmiştir. İncelenen işletmelerde yapılan gözlemlerde işletmelerin önemli bir kısmında çalışan işçilerin dinlenme alanlarının bulunmadığı ve bulunan işletmelerde de işçilerin uygun olmayan ortamlarda dinlendiği tespit edilmiştir.

4.2.3. İşletmelerin üyesi olduğu sivil toplum kuruluşları

Şanlıurfa ilindeki Pamuğa dayalı sanayi işletmelerinin tümü Şanlıurfa Ticaret Odası ve Borsasına üyedir. Bunların dışındaki sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumlarına bakıldığında işletmelerin % 78,8'inin başka herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olmadıkları tespit edilmiştir. İşletmelerden %13'ü Şanlıurfa Genç Sanayi ve İşadamları Derneğine, %7,5'i de Şanlıurfa Sanayi ve İşadamları Derneğine üyedir (Çizelge 4.5). Sadece çırçır, linter ve İplik işletmelerinin ortaklaşa kurdukları herhangi sivil toplum kuruluşu bulunmamaktadır. Bu durum pamuğa dayalı sanayi sektörünün ortak sorunlarını kamu kuruluşlarına, kanun yapıcılara aktarmasını zorlaştırmaktadır.

Çizelge 4.5. İşletmelerin sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumları

	SUGİAD		SUSİAD		GEGİAD		GİM		Üye Değilim	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İplik işletmeleri	4	23,5	1	5,9	0	0	1	5,9	12	70,6
Çırçır ve linter işletmeleri	16	12,4	10	7,8	3	2,0	1	0,8	103	70,5
Toplam	20	13,7	11	7,5	3	2	2	1,36	115	78,8

Not: işletmelerin birden fazla seçeneği belirtmesine izin verilmiştir.

4.2.4. İşletmelerin Kurulu olduğu alan büyüklükleri

Yapılan çalışmada iplik işletmelerinin ortalama 8675 m², linter işletmelerinin ortalama 2500m² ve çırçır işletmelerinin ortalama 7200 m² alanda kurulduğu belirlenmiştir. İncelenen tüm işletmelerin %32'si 0 ile 5000 m² büyüklüğündedir. Yaklaşık %26'u ise 5001 ile 10000 m² arasındadır (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. İşletmelerin toplam kurulu alanları

Kurulu toplam büyüklük (m ²)	Sayı	Yüzde (%)
0-5000	47	32,0
5001-10000	42	28,8
10001-15000	19	13,0
15001-20000	11	7,5
20000 üstü	8	5,5
Toplam	146	100

4.2.5 İşletme sahiplerinin buldukları sektörü seçmesinde etkili olan faktörler

Anket uygulanan İşletme sahiplerinin sektörü tercih etmesinde etkili faktörler incelendiğinde iplik işletmelerinin %70,6'sının aile mesleği olmasından dolayı bu sektörü tercih ettiği, diğer işletmelerin %55,8'inin aile mesleği olması sebebiyle bu sektörü tercih ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan çalışmada işletmelerin %62,3'ünün pamuğa dayalı sanayi sektörünün bölgede gelişme potansiyelinin sektöre girmelerinde etkili olduğunu belirtmiştir (Çizelge 4.7). İşletmelerin yatırım kararları, uzun vadede işletmelerin yönünü belirleyen kararlardır. Objektif kriterlere dayanılarak verilmiş yatırım kararı, işletmenin rekabet gücünü artırır, pazar

koşullarındaki değişime uyumunu sağlar ve işletmenin pazar değerinin artmasını sağlar.

Tüm parametreler en rasyonel yatırım ve örgütlenme stratejilerinin saptanması zorunluluğunu göstermektedir. Bu da profesyonel ve bilimsel işletme yönetimlerinin zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Kamu kuruluşlarının en önemli işlevinin çiftçiye ve bölgedeki girişimcileri ikna ederek, yönlendirerek girişimciliği arttırması olmalıdır.

Çizelge 4.7. İncelenen işletmelerde işletme sahiplerinin buldukları sektörü seçmesinde etkili faktörler

Etkili faktörler	İplik İşletmeleri		Çırçır ve Linter İşletmeleri		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yurt içinde aldığı mesleki eğitim ve deneyim	1	5,9	11	8,5	12	8,2
Aile mesleği olması	12	70,6	72	55,8	84	57,5
Sektörün bölgede gelişme potansiyeli	11	64,7	80	62,0	91	62,3
Hammaddeye yakınlık	12	70,6	79	61,2	89	61

Not: işletmelerin birden fazla seçeneği belirtmesine izin verilmiştir.

4.2.6. Tarıma dayalı sanayi işletmelerinde performans değerlendirme yöntemleri

Anket yapılan işletmelerin %80,8'inde çalışanlara uygulanan herhangi bir teşvik sisteminin bulunmadığı belirlenmiştir. Çalışanlara teşvik olarak prim veren işletmelerin oranı %6,8 iken, ikramiye verenlerin oranı %4,8, Ücretli izin verenlerin oranı %7,5'tir (Çizelge 4.8).

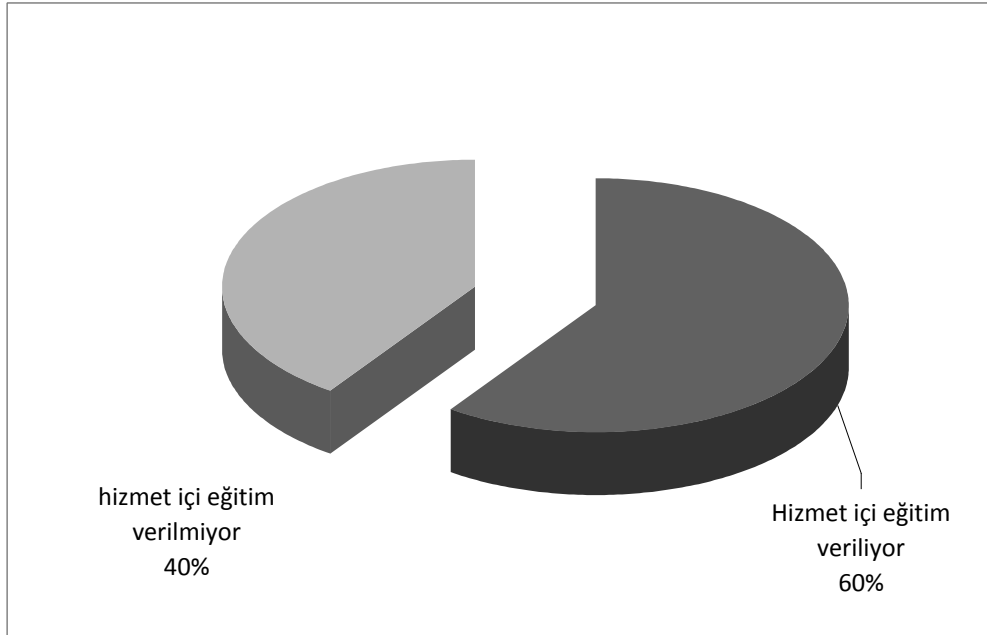
Çizelge 4.8. İncelenen işletmelerde performans değerlendirme sistemleri

Değerlendirme sistemi	İplik İşletmeleri		Çırçır ve Linter İşletmeleri		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Prim	0	0,0	10	7,7	10	6,8
İkramiye	0	0,0	7	5,4	7	4,8
Ücretli izin	2	11,8	9	7,0	11	7,5
Teşvik sistemi bulunmamaktadır	15	88,2	103	79,9	118	80,8
Toplam	17	100	129	100	146	100,0

Yüz yüze yapılan görüşmelerde birçok yöneticinin teşvik sistemini faydalı olduğunu bildiği ve uygulamak istediği tespit edilmiştir, bu konuda profesyonel yardım almaları gerektiğini düşünen yöneticiler de bulunmaktadır.

4.2.7. İncelenen işletmelerde personele hizmet içi eğitim verme durumu

İşletmelerde hizmet içi eğitim durumları incelenmiş ve şu bulgulara rastlanmıştır: işletmelerin %60'ı yeni işe aldıkları personele iş başı ve hizmet içi eğitim vermektedir. Hizmet içi eğitim genel olarak 3 gün olarak tespit edilmiştir. İşletmede bulunan ustabaşı veya teknik eleman işe giren personele işbaşı eğitimi vermektedir. İncelenen işletmelerin 7'si özel eğitim kurumlarından profesyonel eğitmen getirip çalışanlarına eğitim verdiğini belirtmiştir. Diğer işletmelerde böyle bir durumun söz konusu olmadığı ve ustabaşının verdiği 1 saatlik eğitimle işe başlandığı belirlenmiştir (Şekil 4.6).

Şekil 4.6. İncelenen işletmelerde personellere hizmet içi eğitim verme durumu

İncelenen işletmelerin çoğunluğu çalışanlarının işletme bünyesi dışındaki profesyonel kurslarda niteliklerini artırma veya yurtdışında niteliklerini geliştirme gibi faaliyetlere bütçelerinden kaynak ayıracak imkana sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

4.2.8. İşletmelerin kalifiye eleman temini ve karşılaşılan problemler

İncelenen işletmelerin işgücü temininde karşılaştığı problemler çizelge 4.9'da verilmiştir. İşletmelerde en büyük sorunun işçi sirkülasyonu olduğu tespit edilmiştir (%60,3). İşe kabul edilen yeni personelin işe başladığı ilk gün ve verilen ilk yevmiye sonrası işi bıraktığı işletmeciler tarafından belirtilmiştir. İşçinin işi bırakma nedeninin ücret düşüklüğü ile ilgisinin olmaması, Bölgede işsizlik konusunda problemler bulunmasına rağmen işçilerin işi bırakması çalışma koşullarının kötülüğünden veya işin zorluğundan kaynaklanabilir.

Çizelge 4.9. İncelenen işletmelerde işgücü temininde karşılaşılan problemler

Problemler	Sayı	%
İşçi sirkülasyonunun yüksekliği	88	60,3
Nitelikli eleman temini	71	48,6
Herhangi bir sorun görülmemektedir	18	12,3
Tesisin yerleşim yerinden uzak oluşu	11	7,5
Diğer sektörlere göre ücret düşüklüğü	8	5,4

4.2.9. İşletmelerin günlük çalışma saatleri

Çalışmada özellikle çırçır ve linter işletmelerinde pamuk bitkisinin yoğun hasat edildiği dönemde vardiya sisteminin kullanıldığı belirlenmiştir. Firmaların günlük çalışma saatlerine baktığımızda işletmelerin %80,1'inin vardiya sistemiyle çalıştığı, %12,3'ünün sekiz saat üstü ücretli mesai, %9,6'sının günlük 8 saat sistemiyle çalıştığı tespit edilmiştir (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. İşletmelerin günlük çalışma saatleri

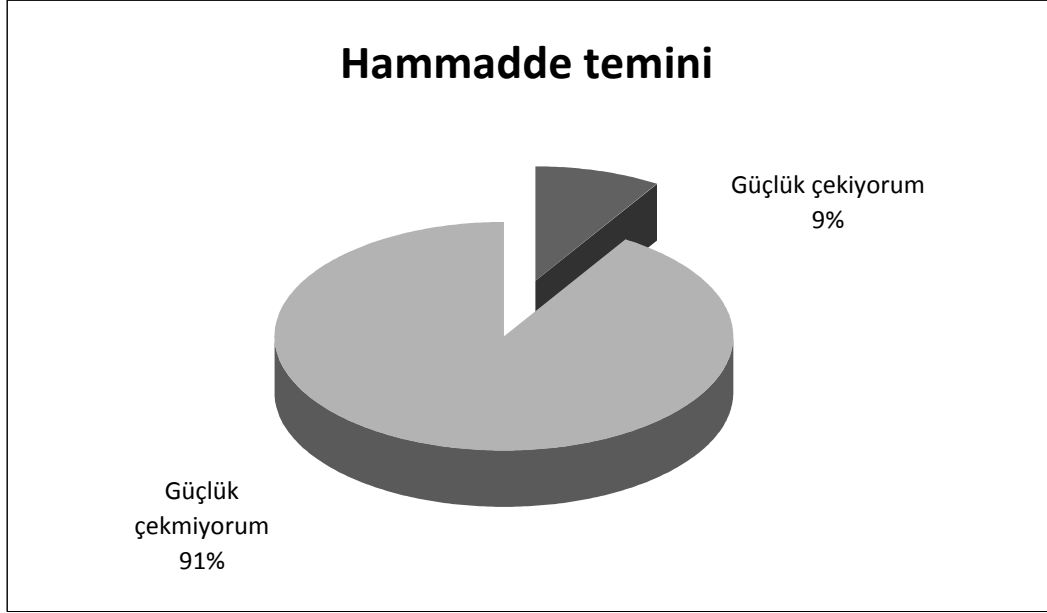
	Sayı	%
Vardiya uygulaması	114	80,1
8 saat üstü ücretli mesai	18	12,3
Günlük 8 saat	14	9,6
Toplam	146	100

4.3. İşletmelerin Üretim Yapısı

4.3.1. İşletmelerin hammadde temini

İncelenen işletmelerin büyük çoğunluğu hammaddeyi bölgeden temin etmektedir. İplik işletmelerinin %65'i (11) ithalat yapmaktadır. Diğer işletmeler

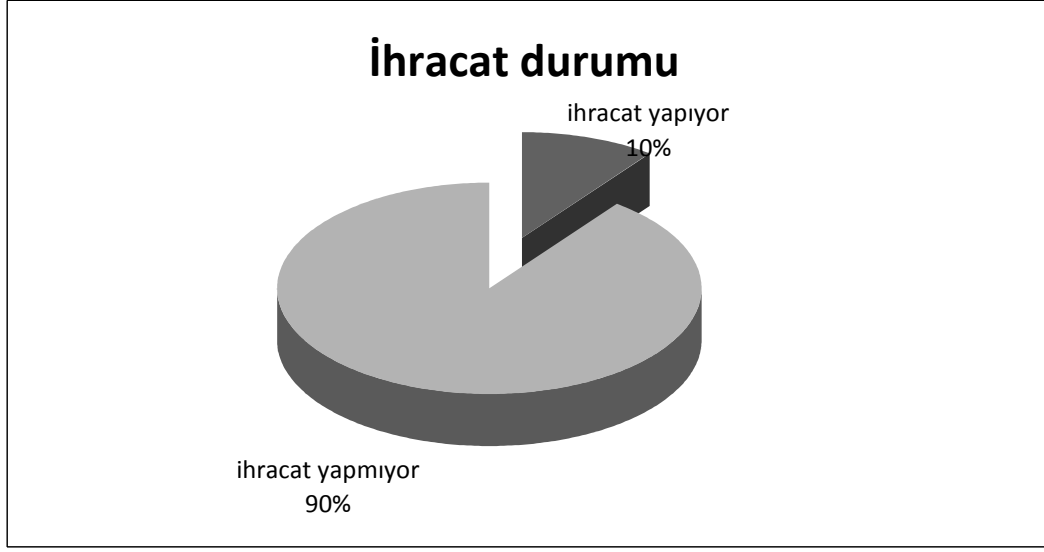
hammadde ithalatı yapmamaktadır (Şekil 4.7). İşletmelerin %91'i hammadde temininde güçlük çekmediğini belirtmiştir. Türkiye'de pamuk bitkisinin en çok yetiştirildiği il olan Şanlıurfa'da hammadde temininde güçlük çekilmeyeceği açıktır. Hammadde temininde güçlük çekiyorum diyenlere neden sorusu yöneltildiğinde finansal problemlerden dolayı cevabı alınmıştır.

Şekil 4.7. İncelenen işletmelerde hammadde temininde güçlük çekme durumu

4.3.2 İşletmelerin dış ticaret durumları

Araştırmaya dahil olan işletmelerin % 10'u ihracat yapmaktadır (Şekil 4.8), işletmeler ürünlerini direk ihraç etmemekte aracı firmalar üzerinden yurt dışına satış yapmaktadırlar. Lif balya satışları daha çok Suriye üzerinden yapılırken, linter ve iplik işletmeleri ürünlerini Uzak doğu, Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Türki cumhuriyetlere ihraç etmektedir.

Şekil 4.8. İşletmelerin ihracat durumları

Şekil 4.9. İşletmelerin ithalat durumları

Yapılan çalışmada işletmelerin sadece %8'inin hammadde ithalatı yaptığı tespit edilmiştir (Şekil 4.9). İthalat yapan firmaların hepsi iplik işletmeleridir ve çoğunlukla lif balya ithalatı yaptıkları tespit edilmiştir. Bölgede sayıca çok fazla çırçır işletmesi olmasına rağmen bazı iplik işletmelerinin lif balya ithal etmeleri, kalite ve fiyat açısından ithal edilen lif balyanın bölgeden temin edilen lif balyaya göre daha tatmin edici olduğunu göstermektedir. Bu konuda çırçır işletmelerine teknik destekler verilerek lif balya kalitesi arttırılabilir.

4.3.3. İşletmelerin üretimdeki kalite Standardı

İşletmelerin kalite konusuna verdikleri önemin göstergesi olması nedeniyle herhangi bir kalite belgesine sahip olup olmadıkları sorulmuş ve işletmelerin birden fazla seçeneği tercih etmelerine olanak verilmiştir. Bu soruya cevap veren 146 işletmeden %31'i TSE belgesine sahip olduğunu belirtmiştir. İşletmeler ürünlerini belli standartlara göre üretmektedir. Anket yapılan işletmelerin % 60'ı üretimde örnek ürün üzerinden bir standart oluşturup üretim yaptıklarını belirtmiştir. İncelenen işletmelerde ithalat ve ihracat oranı çok düşük olduğu için yabancı ülke standartlarına göre üretim yapan işletmelerin oranı da düşük olarak belirlenmiştir (%2,7). Üretimde bazı işletmeler için Türkiye standartlarını, satış yaptığı diğer işletmeler için de Şartname'yi kullanan 6 işletme, şartname ve örnek ürün standartları üzerinden üretim yapan 4 işletme bulunmaktadır (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. İncelenen işletmelerin üretimdeki kalite standartları

Kalite standartları	Sayı	%
Örnek ürün	93	64
Türkiye standartları (TSE)	31	21,2
Şartname	21	14,3
Firmanın kendi belirlediği standartlar	14	9,6
Yabancı Ülke Standardı	4	2,7
Diğer	3	2

4.3.4. İşletmelerin pazarlama yöntemleri

İncelenen işletmelerin ürünlerini pazarlama yöntemleri Çizelge 4.12'de verilmiştir. İşletmelerin önemli bir kısmının (%41,8) ürünlerini işletmelerle birebir görüşerek pazarladığı belirlenmiştir. Çırçır ve linter işletmelerinin ajanlar aracılığıyla yaptıkları pazarlama oranı sırasıyla %37,81 ve %50'dir. Ajanlar büyük borsalarla anlaşıp üreticiden ürünleri yerinde ve daha uygun fiyata almaktadırlar. Özellikle Çırçır işletmelerinde lif balyaların fiyatları sık sık değiştiğinden ajanların kar marjlarının yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Çalışmada iplik işletmelerinin ürünlerinin çoğunu işletmelerle bire bir görüşerek (% 64,70) pazarladığı tespit edilmiştir. İplik işletmelerinde pazarlama şirketiyle çalışanların oranı ise %29,41'dir.

Pazarlama şirketleriyle çalışan işletmeler teknolojinin daha yoğun kullanıldığı iplik işletmeleridir.

Çizelge 4.12. İncelenen işletmelerin pazarlama yöntemleri

	Çırçır (119)		İplik (17)		Linter (10)		Toplam 146	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletmelerle birebir görüşerek	45	37,81	11	64,70	5	50,0	61	41,8
Pazarlama şirketi aracılığıyla	20	16,80	5	29,41	1	10,0	26	17,80
Toptancıyla	4	3,36	1	5,88	1	10,0	6	4,10
Bayilerle	9	7,56	0	0	0	0	9	6,16
Ajanlarla	45	37,81	3	35,29	5	50	53	36,30

4.3.5. İşletmelerin satış yaptığı yurtiçi pazarlar

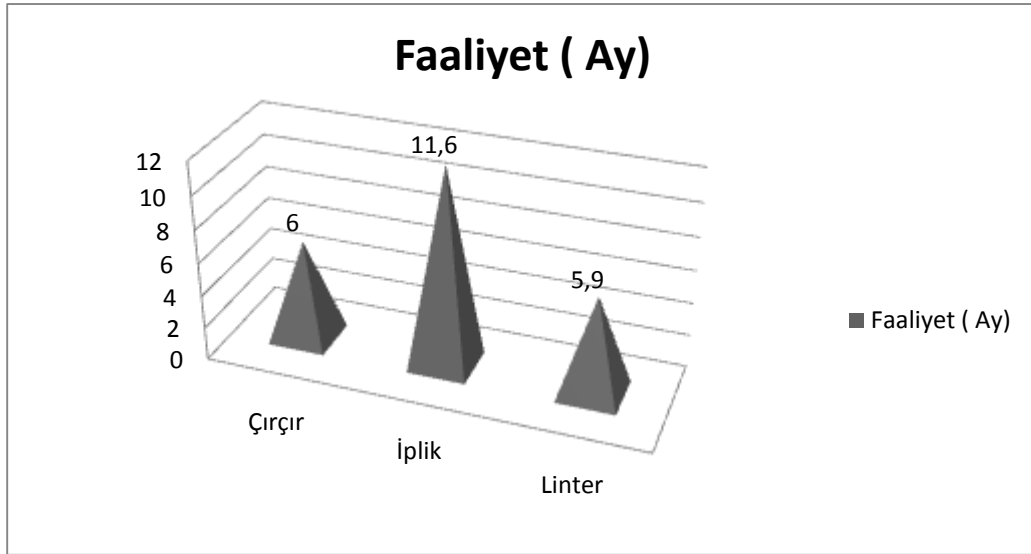
İncelenen işletmelere ürünlerini nerelere pazarladıkları sorulmuş ve işletmelerin birden fazla seçeneği tercih etmelerine olanak verilmiştir (Çizelge 4.13). Çalışmada işletmelerin üretimlerinin genelde bölgedeki pazarda değerlendirildiği belirlenmiştir (%58,9). Çırçır işletmeleri bölgeye en çok satış yapan işletmelerdir. Ancak iplik işletmeleri (%64,7) ve Linter işletmelerinin (%50) üretimlerini daha çok bölge dışındaki pazarlara verdikleri tespit edilmiştir. İşletmeler ürünlerini daha çok Marmara bölgesine satmaktadır (%44,5). İplik ve linter işletmeleri çırçır işletmelerinin sayıca çok olduğu Şanlıurfa merkezde toplanmışlardır. Çırçır işletmelerinden aldıkları lif balya ve çiğit artıklarını değerlendirmektedirler. Bu durum hem çırçır işletmelerini hem de iplik ve Linter işletmelerini olumlu yönde etkilemektedir.

Çizelge 4.13. İncelenen işletmelerin satış yaptığı yurtiçi pazarlar

	Çırçır		İplik		Linter		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ege	46	31,5	8	5,4	0	0	54	37
Karadeniz	5	3,4	0	0	0	0	5	3,4
Akdeniz	35	24	2	1,4	4	2,7	41	28
İç Anadolu	43	29,5	4	2,7	4	2,7	51	35
Marmara	52	35,6	11	7,5	3	2	65	44,5
Güneydoğu Anadolu	75	51,4	6	4,1	5	3,4	86	58,9

4.3.6. İşletmelerin kapasite kullanım ve yıllık çalışma oranları

Çırçır işletmelerinde yasal mevzuat gereği en son Mart ayının 31'ine kadar çalışılabilmektedir (TGHB, Pembe Kurt Yönetmeliği). En erken eylül ayında üretime başlayabildiklerine göre en fazla 6-7 ay çalışılabilmektedir. Yapılan araştırmada çırçır işletmelerinin ortalama 6 ay, Linter işletmelerinin 5,9 ay ve iplik işletmelerinin 11,6 ay çalıştığı belirlenmiştir (Şekil 4.10). İplik işletmelerinin herhangi bir atıl kapasitesi bulunmamaktadır. Linter işletmeleri çığitleri çırçır işletmelerinden aldıklarından onlar da aynı sürede çalışmalarını bitirmek durumundadır. İşletmelerde yapılan görüşmelerde kimi işletmelerin yasal süre olan 31 Mart tarihini önemsemedikleri gözlenmiştir. Araştırma sonucunda çırçır işletmelerinin ortalama 181 gün, İplik işletmelerinin 352 gün ve linter işletmelerinin ise ortalama 177 gün çalıştığı belirlenmiştir.

Şekil 4.10. İşletmelerin yıllık ortalama çalışma süreleri

4.3.7. İşletmelerin reklam ve promosyon faaliyetleri

Çalışma yapılan işletmelerin reklam faaliyetleri incelenmiş ve işletmelerin %52,5'inin herhangi bir reklam veya promosyon faaliyeti yürütmediği, işletmelerin %8,90'mın fuarlara katıldığı tespit edilmiştir. Fuarlara katılan işletmelerin ihracat

yapan firmalar olduğu tespit edilmiştir. Eşantiyon dağıtan işletmelerin oranı ise %31,50 olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.14. İşletmelerin reklam stratejileri

Reklam stratejileri	Çırcır (119)		İplik (17)		Linter (10)		Toplam*	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Fuar	11	9,24	2	11,8	0	0,0	13	8,90
Radyo-TV reklamı	10	8,40	0	0,0	1	10,0	10	6,84
Gazete-dergi-broşür	21	17,64	4	23,5	2	20,0	27	18,49
Eşantiyon	41	34,45	4	23,5	1	10,0	46	31,50
Reklam yok	58	42,85	10	58,8	8	80,0	76	52,05

* İncelenen işletmelerin toplamı

4.3.8. İncelenen işletmelerde internet sitesi sahipliği

Anket yapılan işletmelere internet sitesi sahibi olup olmadıkları sorusu yöneltilmiştir. İnternet sitesi sahibi olmanın birçok avantajları vardır, bunlardan bazıları şunlardır:

- İnternet ortamından iletişim bilgilerinizi paylaşarak arayan herkesin size ulaşabilmesini sağlar.
- Satışını yaptığımız ürün ya da hizmetleri internet ortamında tanıtabilmenizi sağlar.
- Firma adınız ile oluşturulmuş mail adresi sahibi olmanızı sağlar
adınız@firmaadınız.com (net,org vb.)
- Firmanıza kurumsal bir kimlik kazandırarak prestijinize katkı sağlar

Anket uygulanan şirketlerin %30,13'ü hâlihazırda bir internet sitelerinin bulunduğunu belirtmişlerdir, yine şirketlerin %50'si internet sitesi kurmayı düşündüklerini ve sitelerinin kurulum aşamasında olduğunu belirtmiştir. Oran olarak bakıldığında incelenen işletmelerde internet sitesi sahipliği bakımından iplik işletmelerinin diğer işletmelere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.15). İncelenen iplik işletmeleri ürettikleri ürünlerin çoğunu diğer bölgelere pazarlayan ve yurtdışına ihraç eden, yurtdışından lif balya ithal eden işletmelerdir, bu

yönüyle bakıldığında internet sitesi sahipliği bakımından çırçır işletmelerine göre daha önde olmaları beklenmektedir.

Çizelge 4.15. İşletmelerin internet sitesi sahipliği

İnternet sitesi	Çırçır (119)		İplik (17)		Linter (10)		Toplam (146)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	29	24,36	11	64,70	4	40,0	44	30,13
Kurulum aşamasında	67	56,30	4	23,52	2	20,0	73	50,0
Yok	21	17,64	2	11,76	4	40,0	27	18,49

4.4. Pamuğa Dayalı Sanayi İşletmelerinin Kredi Kullanım Durumları

İşletmelerin kredi kullanma oranlarına bakıldığında oran olarak en fazla kredi kullanan işletmeler çırçır işletmeleridir (%72.3). Pamuğa dayalı sanayilerin toplamına bakıldığında tüm işletmelerin %69'u kredi kullanmaktadır (Çizelge 4.16). Şelli (2002), Şanlıurfa ilinde Tarıma Dayalı Sanayinin Ekonomik Yapısı, Finansmanı ve Sorunları” adlı doktora çalışmasında Şanlıurfa’daki tekstil sanayisinde işletmelerin %47’sinin kredi kullandığını, kredi kullanmak için işletmelerin birçok prosedürle uğraştığını ve kredi almakta zorluklar yaşadıklarını tespit etmiştir. Kredi talebi ile ilgili günümüzde bürokratik işlemler arttığından, çalışmamızdaki kredi kullanma oranının arttığı düşünülebilir. Verilerden sektörün devamlılığını sağlamak için kredi kullanımının elzem olduğu sonucu çıkarılabilir.

Çizelge 4.16. İncelenen işletmelerin kredi kullanım durumları

	Çırçır (119)		İplik (17)		Linter (10)		Toplam (146)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kredi kullanıyor	86	72,3	10	59	5	50	101	69
Kredi kullanmıyor	33	27,7	7	41	5	50	45	31

4.5. İşletmelerin Üretim Teknolojilerini Yeterli Bulma Durumu

Yapılan çalışmada işletmelere üretim teknolojilerinin durumları sorulmuş ve şu sonuçlar alınmıştır. Üretim teknolojisinin iyi olduğunun düşünen işletmeler daha çok iplik işletmeleridir (%58), linter işletmelerinin % 30’u ve çırçır işletmelerinin %18’i üretim teknolojisinin iyi olarak değerlendirmiştir (Çizelge 4.17). İplik ve Linter

işletmelerinde üretim teknolojisinin çok yetersiz ve yetersiz gören şirket yoktur. Çırçır işletmelerinde üretim teknolojisinin çok yetersiz gören 1 şirket, üretim teknolojisini yetersiz gören 19 şirket bulunmaktadır. İşletmelerin toplamına baktığımızda üretim teknolojilerini büyük oranda normal olarak gördükleri tespit edilmiştir (%62,5). Bütün bu veriler incelendiğinde, üretim teknolojilerine güvenen, teknolojisinin gelişmiş olduğunu düşünen işletmelerin genelde uzmanlık gerektiren iplik ve linter işletmelerinde olduğu görülmektedir, çırçır işletmeleri ise nispeten daha basit teknolojiyle çalışabilmektedir. İncelenen işletmelerin hiçbiri üretim teknolojisini çok iyi olarak değerlendirmemektedir. Bu durum Türkiye İhracatçılar Meclisinin 2011 yılında Türkiye'nin en büyük 1000 ihracat şirketi araştırması sonucu belirlediği şirketler içerisindeki, Şanlıurfa şirketlerinin mevcut durumuyla da paralel sonuç göstermektedir.

Çizelge 4.17. İşletmelerin üretim teknolojisinin yeterli bulma durumu

Üretim teknolojisi	Çırçır (119)		İplik (17)		Linter (10)		Toplam (146)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çok Yetersiz	1	0,8	0	0	0	0	1	0,7
Yetersiz	19	16	0	0	0	0	19	13
Normal	77	64,7	7	41	7	70	91	62,3
İyi	22	18	10	58	3	30	35	24
Çok iyi	0	0	0	0	0	0	0	0

Çizelge 4.18. Yöneticilerin eğitim düzeylerine göre işletmelerin teknolojisini yeterli bulma durumu

	Profesyonel Yönetici var	Profesyonel yönetici yok	Toplam
Yetersiz	2 (1,7)	17 (16,8)	19
Normal	8 (8,1)	83 (80,3)	91
İyi	9 (3,1)	27 (30,9)	35
Toplam	13	128	145

*Parantez içerisinde bulunan değerler beklenen değerlerdir.

$$X^2 \text{ hesap} = 11,783$$

H0: profesyonel yönetici istihdamı ile üretim teknolojisini yeterli bulma arasında bir bağımlılık yoktur.

H1: profesyonel yönetici istihdamı ile üretim teknolojisini yeterli bulma arasında bir bağımlılık vardır.

$X^2_{\text{tablo}}(0,05,2) = 10,59$. $X^2_{\text{hesap}} 11,78 > X^2_{\text{tablo}} 10,59$ olduğundan H_0 reddedilmiştir. Profesyonel yönetici istihdamı ile üretim teknolojisini yeterli bulma arasında bir bağımlılık bulunmaktadır. Profesyonel yönetici istihdam eden işletmelerin teknolojilerine daha çok güvendikleri söylenebilir.

4.6. İncelenen İşletmelerde Bulunan Birimler

İşletmelerde bulunan birimler incelendiğinde tüm işletmelerde bakım- onarım, Muhasebe, idari bölüm bulunmaktadır, ar-ge ve pazarlama birimleri daha çok uzmanlık gerektiren iplik işletmelerinde bulunmaktadır (Çizelge 4.19). Çırçır işletmelerinde ar-ge ve pazarlama birimi bulunan işletmelerin ileriki yıllarda iplik işletmeleri de kuracakları öngörülmektedir.

Çizelge 4.19. İncelenen işletmelerde bulunan birimler

İşletmelerde bulunan birimler	Çırçır (119)		İplik (17)		Linter (10)		Toplam (146)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Pazarlama	10	8,4	11	64	1	10	22	15,1
Ar-ge	10	8,4	10	58,8	0	0	21	14,4
Muhasebe	119	100	17	100	10	100	146	100
Bakım-Onarım	119	100	17	100	10	100	146	100
İdari birim	119	100	17	100	10	100	146	100

İncelenen işletmelerde pazarlama şirketi olan çırçır işletmelerinin %70'inin ürünlerini İç Anadolu Bölgesine, pazarlama şirketi olan iplik işletmelerinin ise %72,7'sinin ürünlerini Marmara bölgesine pazarladıkları tespit edilmiştir (Çizelge 4.20). İncelenen işletmelerde Ar-ge birimi olan çırçır işletmelerinin %60'ının ürünlerini Akdeniz bölgesine, Ar-ge birimi olan iplik işletmelerinin ise %70'inin ürünlerini Marmara bölgesine pazarladıkları tespit edilmiştir.

Çizelge 4.20. Pazarlama ve Ar-ge birimi bulunan işletmelerin ürünlerini pazarladıkları bölgeler

	EGE		Akdeniz		İç Ana		Marmara		GDA	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Pazarlama şirketi olan işletmeler										
Çırçır (10 işletme)	4	40,0	5	50,0	7	70,0	5	50,0	4	40,0
İplik (11 işletme)	5	45,6	0	0	3	27,3	8	72,7	1	9,1
Ar-ge birimi olan işletmeler	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çırçır 10	4	40,0	6	60,0	2	20,0	6	30,0	2	20,0
İplik 10	4	40,0	1	10,0	3	30,0	7	70,0	2	20,0

*İncelenen işletmelere birden çok seçeneği işaretleme olanağı verilmiştir.

4.7. İşletmelerin Yıllık Ciroları

Çalışmada işletmelerin yıllık ciroları incelendiğinde çırçır ve iplik işletmelerinin ortalama cirolarının linter işletmelerine göre düşük olduğu tespit edilmiştir. İncelenen tüm işletmelerin ortalama cirosu 13.000.000 TL'dir. İplik işletmelerinin %64,70'inin 10 milyon ile 20 milyon Türk lirası arasında yıllık cirolarının olduğu belirlenmiştir. Anket uygulanan işletmelerde 20 milyon Türk lirası üstü yıllık cirosu olan 21 işletme, 30 Milyon Türk lirası ve üstü cirosu olan 3 işletme bulunmaktadır (Çizelge 4.21).

Çizelge 4.21. İncelenen işletmelerin yıllık ciroları

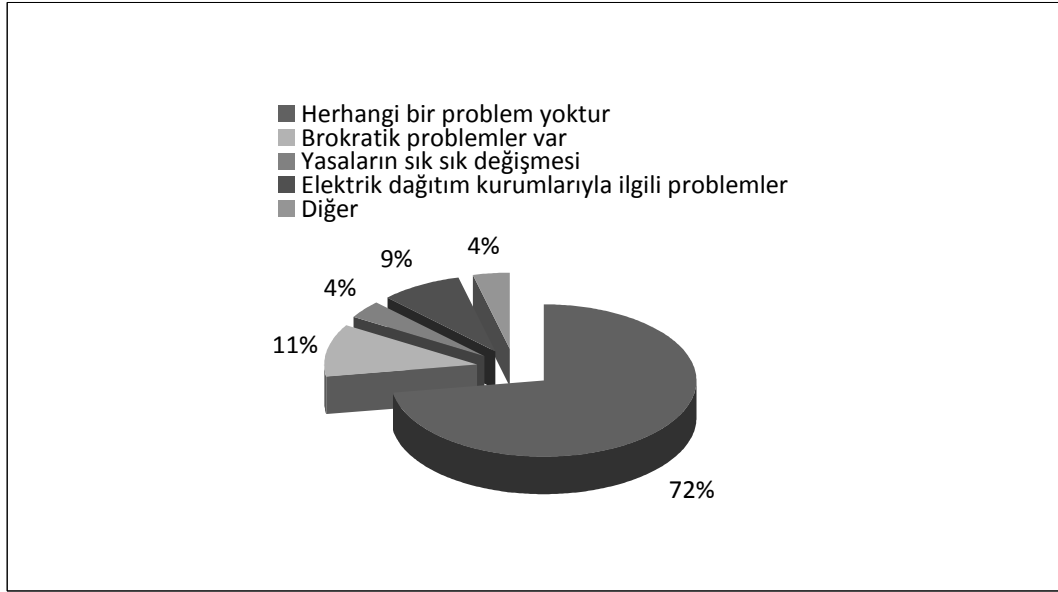
İşletmelerin yıllık ortalama ciroları (1000TL)	Çırçır (119)		İplik (17)		Linter (10)		Toplam (146)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
2000–10000	50	42,0	4	23,5	5	50,0	59	40,4
10001–20000	53	44,5	11	64,7	2	20,0	66	45,2
20001–30000	13	10,9	2	11,8	3	30,0	18	12,3
30000++	3	2,5	0	0,0	0	0,0	3	2,1
Toplam	119	100	17	100	10	100	146	100

İşletme tipine göre incelendiğinde yıllık ortalama ciro çırçır işletmelerinde 12.940.000 TL, İplik işletmelerinde 14.058.000 TL, linter işletmelerinde 15.000.000 TL olarak tespit edilmiştir.

4.8. İncelenen İşletmelerin Kurumlarla İlişkileri ve Beklentileri

Yapılan çalışmada anket uygulanan işletmelere kurumlarla ilişkilerinin nasıl olduğu, beklentilerinin ne olduğu şeklinde bir açık uçlu soru sorulmuştur. Sorulara verilen yanıtlar, kodlamaya dayalı içerik analizine tabi tutulmuş ve daha sonra yorumlanarak alınan yanıtlar gruplandırılmıştır. İşletmelerin %72'si herhangi bir kurumla bir problemimiz yoktur cevabı vermişlerdir, işletmelerin %28'i çeşitli problemler belirtmişlerdir. Bürokratik problemler hala birçok işletmenin yaşadığı sorun olarak görülmektedir, yine işletmelerin %9'u elektriklerin sık sık gidip gelmesinden dolayı birçok makine ve donanımın zarar gördüğünü bu nedenle elektrik dağıtım kurumları ile ilgili problem yaşadığını belirtmiştir (Şekil 4.11).

İşletmelerin devlet kurumlarından beklentileri genel olarak; ekonomik istikrarın devam etmesi, teşviklerin artırılması, vergi oranlarının düşürülmesi, enerji fiyatlarının ucuzlaması ve bürokrasinin azaltılması olarak belirlenmiştir. Mazgal (2006), çalışmasında işletmecilerin devletten sigorta primlerinin ve vergilerin düşürülmesi ve elektrik fiyatlarının azaltılması şeklinde beklentilerinin olduğunu tespit etmiştir. Daha önceki çalışmalarla karşılaştırıldığında enerji fiyatlarının düşürülmesi ile ilgili beklentilerin değişmediği ve işletmecilerin enerji fiyatlarının yüksek oluşundan dolayı olumsuz etkilendiği çıkarılabilir.

Şekil 4.11. İşletmelerin kurumlarla ilişkileri

4.9. İncelenen İşletmelerin Pamuğa Dayalı Sanayilerin Gelişimi İçin Önerileri

Çalışmada incelenen işletmelerin gelişimi için şirket yöneticilerinin önerileri Çizelge 4.22’de verilmiştir. İşletmelerin %50 sinden fazlası kalifiye eleman ihtiyacının temini ile ilgili sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Anket uygulanan işletmelere yapılan ziyaretlerde özellikle usta, ustabaşı gibi çalışanların genelde başka şehirlerden geldiği belirlenmiştir. Profesyonel yönetici istihdam eden işletmelerde de profesyonel yöneticilerin civar illerden temin edildiği tespit edilmiştir.

İşletmelerin %41,8’i girdi maliyetlerinin yüksek olduğunu, en önemli maliyet unsurunun enerji olduğunu ve girdi maliyetlerinin düşürülmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

İşletmelerin %19,7’si hibe ve teşviklerin artırılmasının gerektiğini belirtirken, %15’i örgütlenmenin pamuğa dayalı sanayi işletmelerinin gelişimi için gerekli olduğunu belirtmişler, ancak kendi başlarına örgütlenememelerinin asıl sorun olduğunu ve örgütlenmenin üst örgütlenmeden başlaması gerektiğini vurgulamışlardır.

Çizelge 4.22. Şanlıurfa'daki pamuğa dayalı sanayi işletmelerinin gelişimi için yöneticilerin önerileri

	Toplam (146)	
	Sayı	%
Kalifiye eleman sorunu	77	52,73
Girdi Maliyetleri düşürülmeli	7	41,79
Teşviklerin artırılması	28	19,17
Örgütlenme	22	15,06
Rekabet koşulları düzeltilmeli	9	5,76
Ar-ge faaliyetleri artırılmalı	10	6,84
Yorum yok	19	13,01

4.10. İşletmelerin Gelecek Planları

İncelenen işletmelere gelecek ile ilgili planları sorulmuş ve birden fazla seçeneği işaretlemelerine olanak verilmiştir (Çizelge 4.23). İncelenen işletmelerin %70'ine yakınının gelecekte kapasitesini arttırmak istediği belirlenmiştir. İncelenen işletmelerin %30,82'si makine teçhizatını yenilemeyi ve personel sayılarını arttırmayı düşündüklerini belirtmişlerdir. Yeni yatırımlarda bulunmayı düşünen işletmeler %28,76 ve yeni teknoloji beklentisi olanlar %19,86 oranındadır. Bu durum Şanlıurfa ilindeki pamuğa dayalı sanayicilerin Türkiye ekonomisinin ve sektörün geleceğinden büyük beklentilerinin bulunduğunu göstermektedir. İşletmelerin %9,58'i ise kapasitesini azaltmayı düşünmektedir.

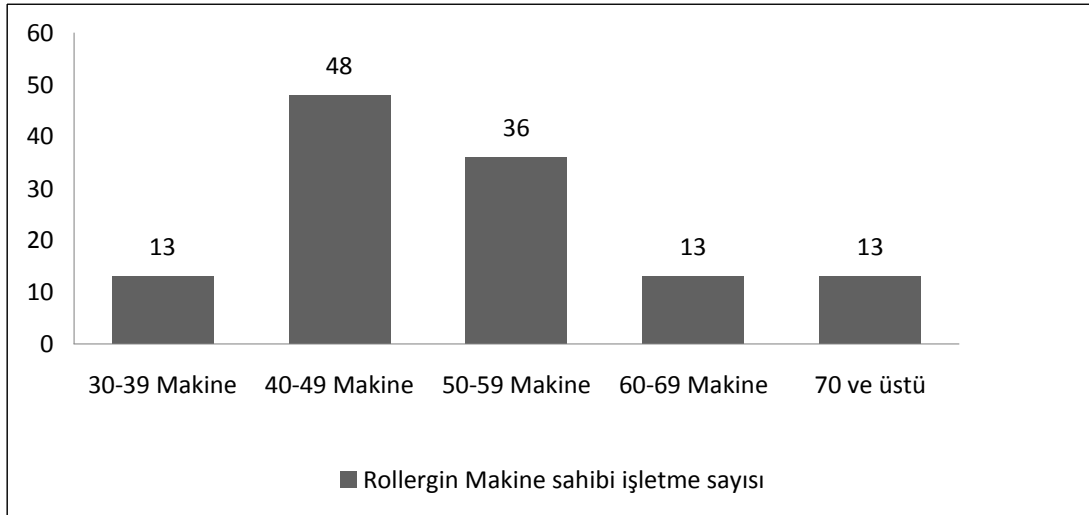
Çizelge 4.23.İncelenen işletmelerin gelecekte beklenenleri

	Sayı	%
Kapasite arttırmak	102	69,86
Makine teçhizatını yenilemek	45	30,82
Personel sayısını arttırmak	45	30,82
Yeni yatırım yapmak	42	28,76
Yeni teknoloji kullanmak	29	19,86
Sermaye arttırmak	18	12,32
Kapasite azaltmak	14	9,58
Hizmet içi eğitim yapmak	10	6,84
Standartlarla ilgili belge almak	9	6,16
Yurtiçi Pazar payını arttırmak	6	4,10
Fuarlara katılmak	6	4,10
Sektörden ayrılmak	3	2,05

4.11. Çırçır İşletmeleri Durum Analizi

4.11.1. Ortalama makine sayısı

Çırçır işletmelerinde ortalama 45-50 adet Rollergin tipi makine bulunmaktadır. İşletmelerin makine varlığı Şekil 4.12'deki gibidir. 70 ve üstü Rollergin makineye sahip 13 işletme bulunmaktadır. 100 ve üstü Makinesi olan 5 işletme vardır. Bu sonuç 30 Milyon Türk Lirası ve üstü cirosu olan şirketlerle paralel bir durum olarak görülebilir çünkü 100 ve üstü makineye sahip 3 işletmenin de cirosu 30 milyon TL ve üstüdür.

Şekil 4.12. İncelenen çırçır işletmelerinde makine sahipliği

4.11.2. Lif balya satışında yaşanan sıkıntılar

Bu bölümde çırçır işletmelerinin lif balya satışında yaşadığı sorunları derecelendirmeleri istenmiştir. Alınan veriler 3'lü likert ölçeği ile değerlendirilmiştir. Çırçır işletmelerinin en önemli sorununun ödemelerde yaşanan sıkıntı olduğu belirlenmiştir. Alınan bu sonuçlar pamuğa dayalı sanayi sektöründeki finansal sorunların varlığıyla ve kredi kullanım oranının yüksekliğiyle (%69) paralel bir durumdur.

İncelenen iplik ve linter işletmelerinin bölge dışından lif balya ve çiğit alımı yaptığı düşünüldüğünde çırçır işletmelerinin lif balya ile ilgili kalite standartlarıyla ilgili problemlerinin olduğu söylenebilir. Yapılan analizde ikinci önemli sorunun müşterinin istediği nitelikte mal üretememek çıkması işletmelerin kalite standartlarında TSE gibi kalite standartları yerine örnek ürün üzerinden standart belirleyip üretim yapmasından kaynaklanabilir.

Çizelge 4.24. Çırçır işletmelerinin lif balya satışı ile ilgili yaşadığı sorunlar

Lif balya satışı ile ilgili sorunlar	Her zaman		Bazen		Hiçbir zaman		Likert
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Müşteri bulamamak	5	4,20	32	26,89	82	68,90	161
Müşterinin istediği nitelikte mal üretememek	15	12,60	38	31,93	66	55,46	187
Ödemelerde yaşanan sıkıntılar	24	20,16	42	35,29	53	44,53	209

4.11.3. Çırçır işletmelerinin çiftçilerden pamuk alırken karşılaştığı problemler

İncelenen çırçır işletmelerinin pamuk üreten çiftçilerle ilgili yaşadıkları sorunları belirlemek amacıyla yöneticilere karşılaşılan bazı sorunlar verilmiş ve bu seçeneklerin derecelendirilmesi istenmiştir. Pamuk kirliliğinin en önemli problem olduğu, pamuk üretiminin dalgalı olmasının ikinci büyük bir problem olduğu ve standardizasyonda yaşanan sorunların ise üçüncü sırada önemli olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.25).

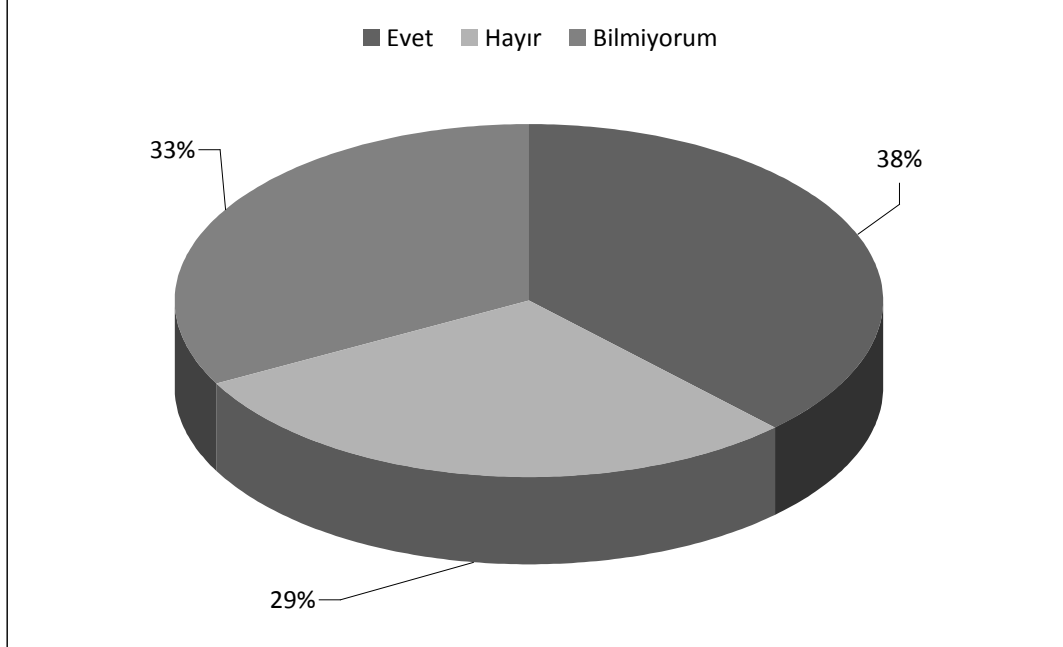
Çizelge 4.25. Çırçır işletmelerinin pamuk satın alırken karşılaştığı problemler

Karşılaşılan problemler	Her zaman		Bazen		Hiçbir zaman		likert
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Pamukların kirli olması	83	69,74	28	23,52	8	6,72	313
Nakit ödeme sıkıntıları	35	29,41	25	21,00	59	49,57	214
Standardizasyon	32	26,89	43	36,13	44	36,97	226
Pamuk üretiminin dalgalı olması	27	22,68	57	47,89	35	29,41	230
Pamuk çeşit sayısının fazla olması	9	7,56	15	12,60	95	79,83	152

Pamuk çeşit sayısının fazlalığının çırçır işletmeleri için büyük bir sorun teşkil etmediği (% 79,83), pamuk üretiminin dalgalı olmasının bazı yıllar problem yarattığı, pamukların kirli olmasının her zaman yaşanan problemlerden olduğu (69,74), standardizasyon probleminin bulunduğu, nakit ödemede bazı sıkıntılar yaşandığı belirlenmiştir (Çizelge 4.25).

4.11.4. Çırçır işletmelerinin pamuk üreticileri kooperatifleri ile çalışma isteği

Yapılan çalışmada çırçır işletmelerinin pamuk alırken birçok çiftçiyle sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu sebeple çırçır işletmelerine pamuk alımının birçok çiftçiyle yapmak yerine sadece birkaç kooperatifin ürettiği pamuğu almak isteyip istemediği sorulduğunda işletmelerin %38'inin bu soruya evet, %29'unun hayır, %33'ünün bilmiyorum cevabı verdiği belirlenmiştir (Şekil 4.13). Belirlenen bu verilere göre işletmelerin kooperatif ve birlikler hakkında fazla bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir.

Şekil 4.13. Pamuk üreten kooperatiflerle çalışma isteği

4.11.5. İncelenen ırır işletmelerinin kooperatif kurma istekliliği

Çalışmada anket uygulanan yöneticilere ırır işletmeleri olarak kooperatif kurmak isteyip istemedikleri sorulmuş ve alınan cevaplardan şu sonuçlar elde edilmiştir: İşletmelerin kooperatif kurmaya istekli oldukları (%52), ancak kooperatiflerin sektörde pek etkileyici olamayacakları ve kooperatiflerden çıkar çatışmalarından dolayı pek verim alınamayacağı düşünülmektedir. Ancak kooperatif kurmak ister misiniz cevabına olabilir ve evet diyen toplam %52'lik oran düşünüldüğünde yakın gelecekte kooperatif kurulabileceği tahmin edilebilir (şekil 4.14).

şekil 4.14. İncelenen ırır işletmelerinde kooperatif kurma istekliliği

4.11.6. İşletme yöneticilerine göre pamuk fiyatını etkileyen faktörler

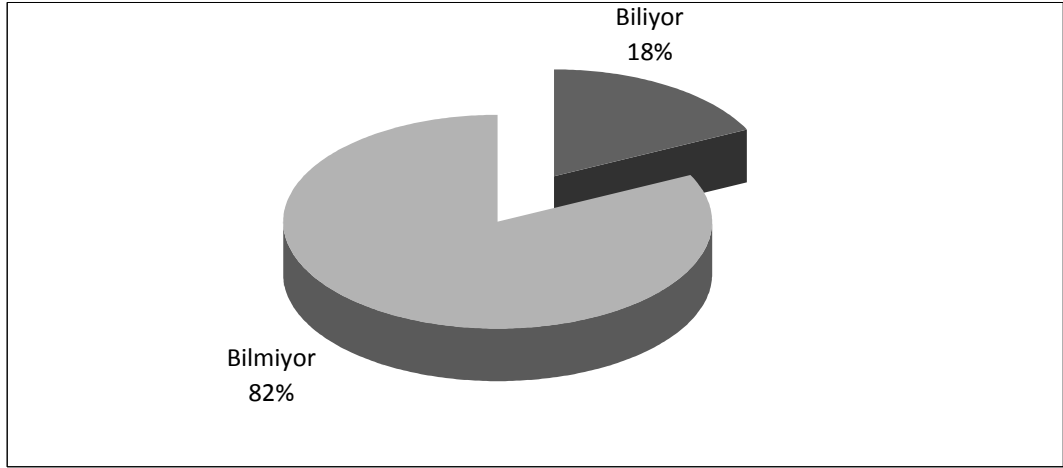
Çırçır İşletmecilerine “Sizce pamuk fiyatını etkileyen faktörler nelerdir” diye sorulmuş ve şu cevaplar alınmıştır: yöneticilerin 50’ye yakını dış piyasaların, %45,37’si de üretim dalgalanmalarını pamuk fiyatlarını etkilen en önemli faktör olarak görmüştür (Çizelge 4.26). Pamuk fiyatlarını genelde dış borsalar (Amerikan borsası) belirlemektedir. Anket uygulanan işletmecilerin bir çoğunun pamuk borsasını online takip ettiği tespit edilmiştir.

Çizelge 4.26. Çırçır işletmelerine göre pamuk fiyatlarını etkileyen faktörler

	Sayı	%
Üretim dalgalanmaları	54	45,37
Dış piyasalar	59	49,57
Fiziksel kimyasal özellikler	6	5,04
Girdi maliyetleri	8	6,72
Rekabet koşulları	7	5,88
Diğer	3	2,52

4.11.7. İşletmelerin rakip firmalar hakkındaki bilgi durumu

İncelenen işletme yöneticilerine Şanlıurfa ilinde çırçır sektöründe kaç çırçır işletmesi olduğu sorulmuş ve alınan bilgiler şöyle değerlendirilmiştir: Verilen cevap, doğru sayı olan 155 çırçır işletmesi sayısının 10 fazlası ile 10 eksiği arasında ise biliyor olarak diğer yanıtlar ise bilmiyor olarak değerlendirilmiştir. Çırçır işletmelerinin %18’inin piyasadaki rakiplerinin sayısını bildiği tespit edilmiştir (Şekil 4.15). Günümüz çalışma koşullarında hiçbir şirketi sektördeki diğer şirketlerden bağımsız düşünemeyiz. Sektördeki rakip şirketler hakkında bilgi sahibi olmayan işletmeler, sektörün gelecekte yaşayabileceği sorunlardan bihaber olup, rekabette yenik düşebilir ve zarar ederek kapanabilirler.

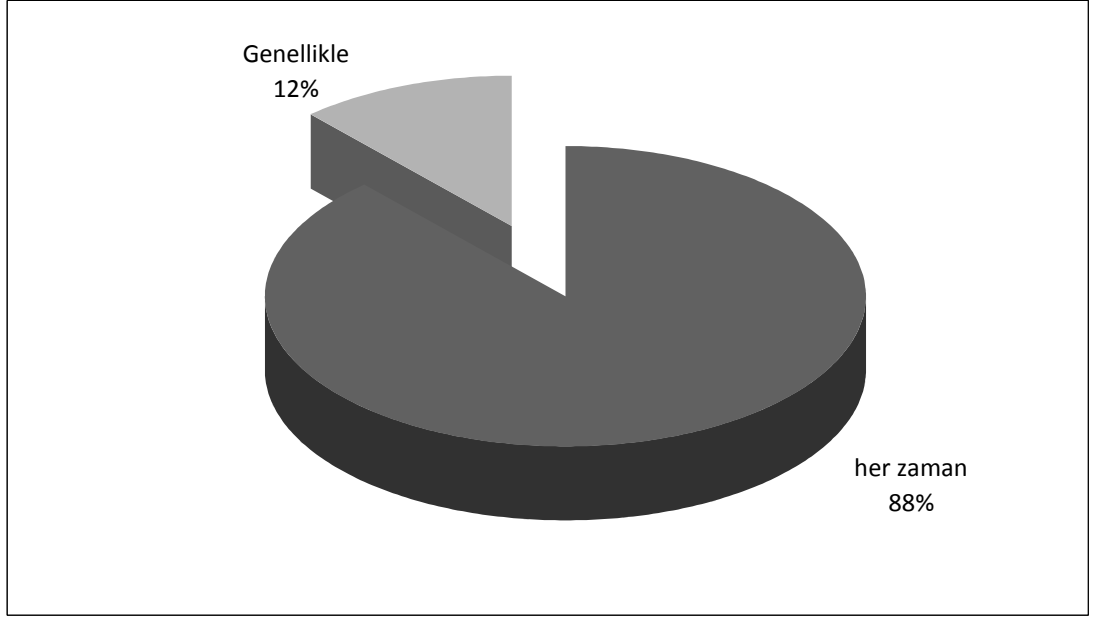

Şekil 4.15. Çırçır işletmelerinin rakip firma sayısı hakkındaki bilgi durumu

4.12. İplik İşletmeleri Durum Analizi

4.12.1. Hammadde ile ilgili problemler

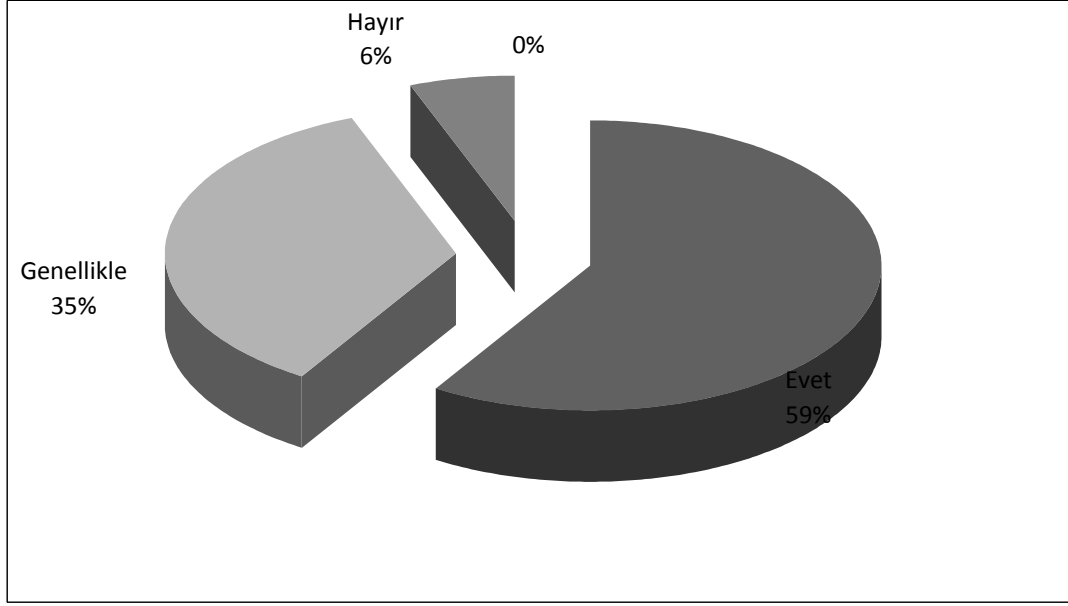
Anket uygulamasında 17 iplik işletmesine yeterli miktarda hammadde bulabiliyor musunuz sorusu yöneltilmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir: Hammadde bulma ile ilgili iplik işletmelerinin problemleri yoktur, incelenen iplik işletmelerinin %88'i her zaman yeterli hammaddeyi bulabiliyorum derken, %12'si soruya genellikle cevabını vermiştir. Yeterli hammaddeyi bulamıyorum cevabı veren iplik işletmesi olmamıştır (Şekil 4.16). Şanlıurfa ilinde aktif çalışan çırçır işletme sayısının 155 olduğu (ŞUTSO,2012) düşünüldüğünde iplik işletmelerinin hammadde konusunda büyük sorun yaşamayacağı tahmin edilmektedir.

Şekil 4.16. İncelenen İplik İşletmelerinde yeterli miktarda hammadde bulabilme durumu

4.12.2. İncelenen iplik işletmelerinde istenilen her kalitede hammadde bulabilme olanağı

Yapılan çalışmada iplik işletmeleri “istediğiniz her kalitede pamuk lifi bulabiliyor musunuz ?” sorusuna %59 evet, %35 genellikle ve %6 hayır yanıtı vermişlerdir (Şekil 4.17). İncelenen iplik işletmelerinin hammadde bulma konusunda sorun yaşamazken, istenilen her kalitede pamuk bulmada az da olsa bir sorun yaşadıkları görülmektedir. Bu sonuç çırçır işletmelerinin ürünlerinin kalitesini arttırmaları gerektiğini göstermektedir.

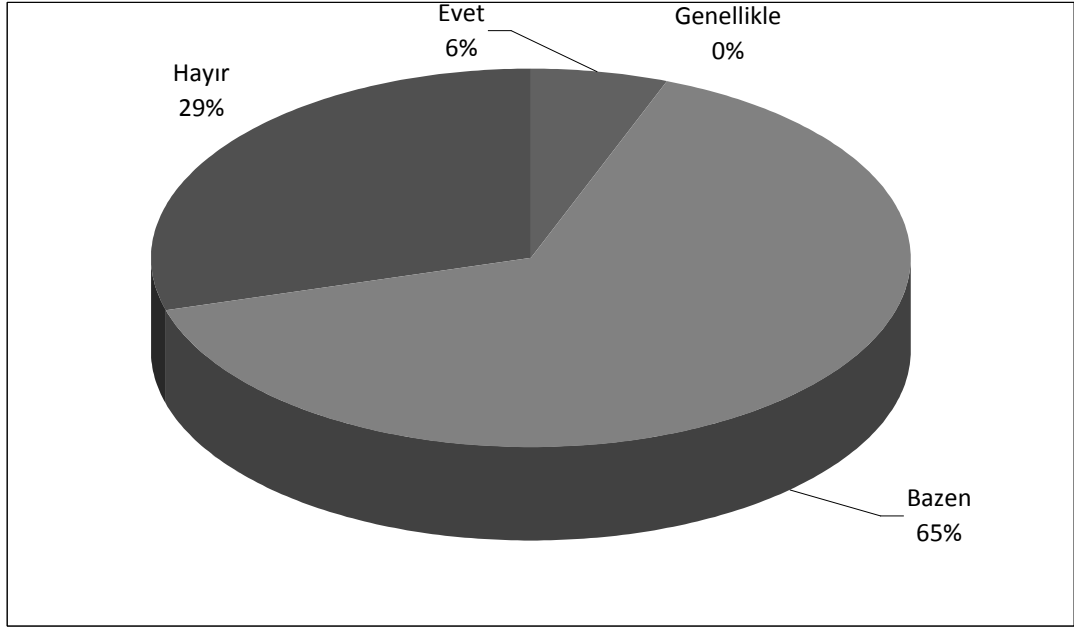

Şekil 4.17. İplik işletmelerinin istenilen her kalitede hammadde bulabilme durumu

4.12.3. Çırçır işletmeleriyle yaşanan problemler

İncelenen iplik işletmeleri çırçır işletmeleriyle ticari anlaşmazlık yaşıyor musunuz sorusuna %65 bazen yaşıyoruz, %29 herhangi bir sorun yaşamamaktayız cevabı vermiştir (Şekil 4.18).

İncelenen iplik işletmelerinin bazı çırçır işletmeleriyle ticari konularda sorunlar yaşaması doğaldır, çünkü incelenen iplik işletmeleri işledikleri lif balyaları birçok işletmeden satın almaktadır. Özellikle pamuk üretiminin dalgalı olduğu yıllarda yaşanan sorunların arttığı işletme yöneticilerince belirtilmiştir.

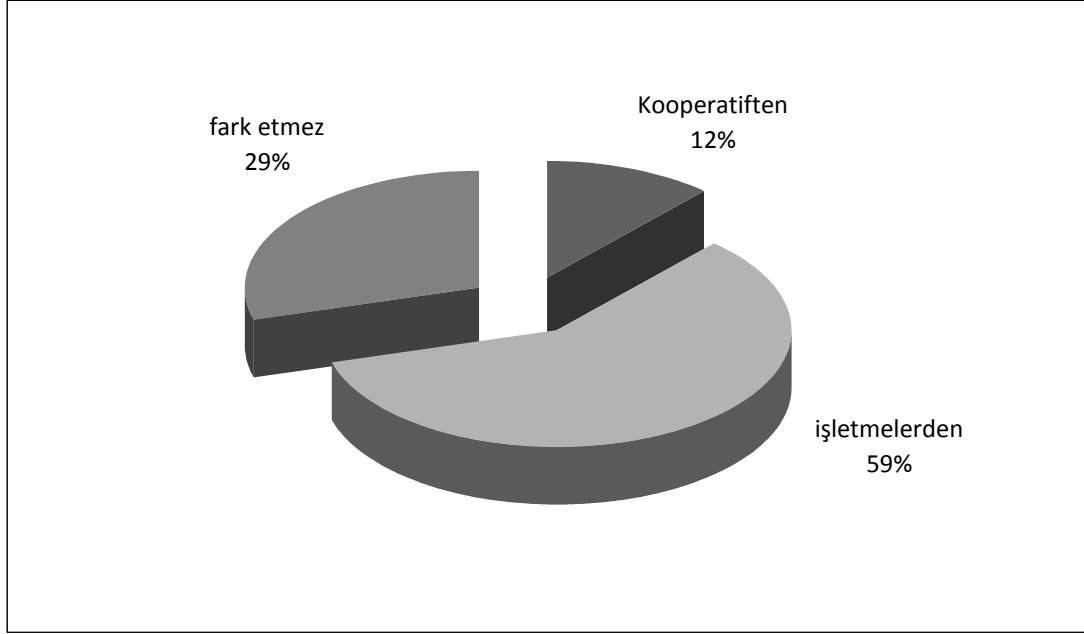

Şekil 4.18. İplik işletmelerinin çırçır işletmeleriyle problem yaşama sıklığı

İplik işletmelerinin çırçır işletmeleriyle yaşadıkları başlıca sorunlar ise finansal sorunlar ve kirlilik olarak tespit edilmiştir. Kirlilik sorunu Çırçır işletmelerinde de görülen önemli bir sorundur. Çiftçilerin getirmiş oldukları kirli pamukların, iplik işletmelerini de etkilediği söylenebilir.

4.12.4. İncelenen iplik işletmelerinin kooperatiflerle çalışma istekliliği

Anket uygulanan yöneticilere kooperatiflerden mi yoksa işletmelerden mi lif balya almak istersiniz sorusu yöneltilmiş ve şu sonuçlar alınmıştır: iplik işletmelerinin % 59'u işletmelerden lif balya almayı tercih etmektedir. Yine iplik işletmelerinin %29'u lif balyayı işletme veya kooperatiften almanın fark etmeyeceği yanıtını vermiştir. Bu sonuçlar yöneticilerin kooperatiflerin işlevlerini bilmediklerini göstermektedir (Şekil 4.19).

Şekil 4.19. İncelenen iplik işletmelerinde kooperatiflerle çalışma istekliliği

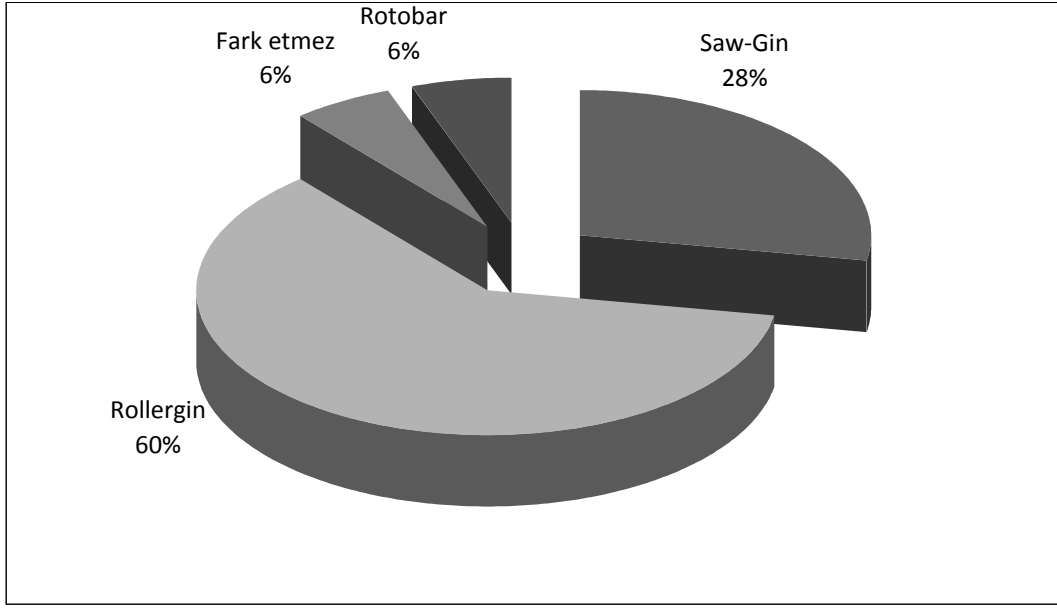
4.12.5. İplik işletmelerinde lif balya alırken dikkat edilen özellikler

İncelenen İplik işletmelerine lif alırken dikkat edilen özellikler sorulmuş ve genel olarak şu cevaplar alınmıştır;

- Renk
- Mukavemet
- Kirlilik
- Randıman
- Nem
- Mikroner

4.12.6. İncelenen iplik işletmelerinde tercih edilen pamuk işleme tekniği

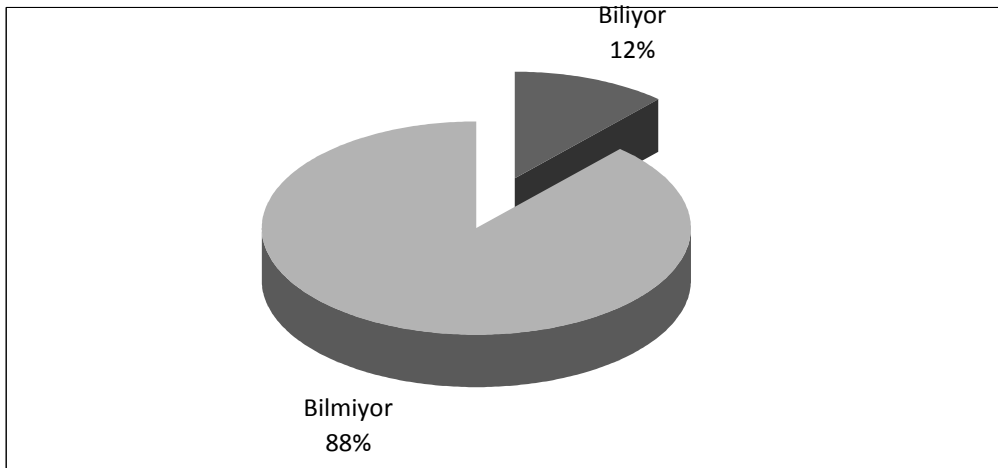
Yapılan araştırmada iplik işletmesi yöneticilerine hangi tip pamuk işleme tekniğinden lif alımı yaparsınız sorusu sorulmuştur. İplik işletmelerinin büyük çoğunluğu (%61) rollergin makineleri ile üretilen balyaları satın almaktadır (Şekil 4.20). Şanlıurfa ilinde diğer sistemlerle üretim yapan çırçır işletmeleri çok az bulunduğundan bu sonucun çıkması normaldir. Saw-gin işleme tekniğiyle işlenen lif balyayı tercih eden işletmeler, genel olarak bölge dışından ve yurt dışından ithal lif balya kullanan işletmelerdir.

Şekil 4.20. İncelenen iplik işletmelerinde tercih edilen pamuk işleme tekniği

4.12.7. İncelenen iplik işletmelerinin rakip firmalar hakkındaki bilgi durumları

Yapılan çalışmada iplik işletmelerine Şanlıurfa ilinde kaç iplik işletmesinin bulunduğu sorulmuş ve alınan cevaplar doğru yanıt olan 24 sayısının 2 eksiği ile 2 fazlası arasında ise doğru olarak kabul edilmiştir. Sektördeki işletme sayısını doğru bilen sadece 2 yönetici tespit edilmiştir (Şekil 4.21).

Şekil 4.21. İncelenen iplik işletmelerinin rakip firmalar hakkındaki bilgi durumu

Bu sonuç işletmelerin birbirleriyle herhangi bir ilişki içerisinde bulunmadığını, her işletmenin sadece kendi iŐlerini takip edip Şanlıurfa ilindeki rakip işletmeler hakkında pek bilgi sahibi olmadığını göstermektedir.

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Kırsal alanda yaşayan ve tarımsal üretim faaliyetinde bulunan üreticilerin; var olan üretim kaynaklarını daha etkin kullanabilmeleri, tarımsal girdileri uygun koşullarda temin edebilmeleri, modern tarım teknolojilerini uygulayabilmeleri, ürünlerini en iyi şekilde değerlendirerek pazarlayabilmeleri ve kamu hizmetlerinden daha etkin yararlanabilmeleri yeterince örgütlenmeleri ile mümkündür. İncelenen pamuğa dayalı sanayi İşletmelerin en çok karşılaştıkları sorunlardan biri olan kalifiye işgücü problemini çözmek amacıyla işletmeler, Harran üniversitesi ve Halk eğitim merkezleri ortak bir eğitim programıyla meslek edindirme kursları açarak sektörün ihtiyaçları doğrultusunda kalifiye eleman yetiştirebilirler.

Pamuğa dayalı sanayilerin hammaddesi olan pamuk üretimi dalgalı bir seyir izlemekte ve kimi zaman işletmeler işleyecek pamuk bulamamaktadır. Ayrıca bazı işletmeler birçok çiftçiyle sorun yaşadığını belirtmektedir. İşletmelerin gelecek yıllarda üretim planı yaparken sözlü anlaşma yaptıkları bazı çiftçilerin, ürettikleri ürüne daha iyi fiyat veren işletme gördüklerinde verdikleri sözlerden caydıkları işletmelerce belirtilmektedir. Bu sorunlar göz önüne getirildiğinde üretilen tarımsal ürünü işleyerek ona katma değer katan Şanlıurfa ili pamuğa dayalı sanayi sektöründe (iplik, çırçır, Linter) kendi aralarında ve çırçır işletmeleriyle pamuk üreticileri aralarında entegrasyon sorunu bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Entegrasyonun sağlanması örgütlenme yoluyla gerçekleştirilebilir. Örgütlenme sorunun çözülmesiyle yaşanan bu tür sorunlarda iyileşme görülecektir. Bu sorunların çözümü için işletmelerin sözleşmeli tarım yapmaları veya pamuk kooperatifleriyle çalışmaları sorunları asgari düzeye indirebilir.

Çırçır işletme sayısı birçok araştırmacıya göre sayıca çok görülmektedir fakat bazı iplik işletmelerinin lif balya ithalatı ve bölge dışından lif alım yapması göz önünde bulundurulduğunda bu sayının fazla olmadığı tespit edilmiştir. GAP projesinin bitirilmesiyle Şanlıurfa ilinde pamuk üretim alanı ve üretiminin

artacağından dolayı önümüzdeki yıllarda yeni çırçır işletmelerinin kurulacağı beklenmektedir.

Piyasa açık bir piyasadır yeterli sermayeyi bulan birçok girişimci pamuğa dayalı sanayi sektörüne giriş yapmakta ve hedeflediği kar marjını bulduğunda sektörde çalışmaya devam etmektedir. İsteddiği karı yakalamayan veya piyasada rekabet edemeyen girişimciler sektörden ayrılmaktadır. Sektörde monopolleşme (tekelleşme) yoktur, tam rekabet piyasası yaşanmaktadır.

İldeki iplik işletmelerine bakıldığında daha önce çırçır işletmesi kuran girişimcilerin iplik işletmesine geçtiği görülmektedir. Önümüzdeki yıllarda Şanlıurfa ilinde iplik işletmesi sayısının artacağı öngörülebilir. Çırçır İşletme yöneticileriyle yapılan sohbetlerde iplik işletmesi kurmayı planlayan birçok yönetici belirlenmiştir. Yine iplik işletme sahiplerinin konfeksiyon işletmesi kurma istekliliği gözlenmiştir.

Sektörde çırçır ve linter İşletmelerde en büyük sorunun işçi sirkülasyonu olduğu tespit edilmiştir (%60,3). İşçinin işi bırakma nedeninin ücret düşüklüğü ile ilgisinin olmaması, bölgede işsizlik konusunda problemler bulunmasına rağmen işçilerin işi bırakması çalışma koşullarının kötülüğünden veya işin zorluğundan kaynaklanabilir. Çırçır ve linter işletmelerinde çalışan işçilerin yılda yaklaşık 6 aylık bir boşluk süresi bulunmakta ve bu sorundan dolayı çırçır ve linter işletmelerinde uzun yıllar çalışan işçi sayısı azdır. İplik işletmelerinde ise yetişmiş işgücünün yetersiz olması büyük bir problem olarak görülmektedir.

İşletme sahiplerinin diğer bir sorunu da yönetici bulma sorunu olarak görülmektedir. Sektörde bulunan profesyonel yöneticiler şehir dışından gelmekte ve bölgeye adapte olma sorunu yaşamaktadırlar. Bu konuda Harran üniversitesi lisans, yüksek lisans programlarında profesyonel yöneticilik konusunda dersler açarak öğrencilere bilgi ve deneyim aktarabilir. Yine Halk eğitim merkezleri de sektördeki yöneticilere, teknik personellere gece veya hafta sonu kurslar açarak onların bilgi ve becerilerini artırabilir.

Araştırmada çırçır ve linter işletmelerinin kendi sektörlerindeki rakipleri hakkında fazla bilgilerinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bazı işletme sahiplerinin diğer işletmeler hakkında bilgi edinmenin etik olmadığını belirtmiş olması geleneksel aile işletmeciliğinin devam ettiğini göstermektedir. İncelenen İplik, çırçır ve linter işletmeleri kendi aralarında birer üst örgütlenme kurarak sektörün geleceği, olası hammadde ve finansal krizlere karşı neler yapılabileceği, kamu kurumlarıyla yaşanan sorunlar ile ilgili bilgi paylaşımı ve fikir teatisinde bulunarak yaşanan birçok soruna çözüm bulabilirler. İncelenen işletmelerde Ar-ge faaliyeti yapan işletme sayısı azdır, bu durum kimi işletmelerin ar-ge faaliyeti yapmak için gerekli finansmanı sağlamadığından kaynaklanmaktadır. İşletmeler ar-ge konusunda ortak çalışarak daha ekonomik şekilde ar-ge faaliyetini yürütebilirler.

KAYNAKLAR

- AKTÜRK, D. 2000. Söke ilçesi tarım işletmelerinde pamuk üretim faaliyetinin etkinliğinin ölçülmesi üzerine bir araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 127s.
- ANONYMOUS, 2005. [http://www.gidamo.org.tr /GIDA%20 SANAYII_rapor.pdf](http://www.gidamo.org.tr/GIDA%20SANAYII_rapor.pdf). 200s.
- BAKAN, İ., ve BÜYÜKBESE, T., 2004. “Örgütsel İletişim ile İş Tatmini Unsurları Arasındaki İlişkiler: Akademik Örgütler İçin Bir Alan Araştırması”, Akdeniz İ.İ.B.F.Dergisi, 7:1-30.
- BİRCAN, H., KARAGÖZ, Y. ve KASAPOĞLU, Y., 2003. “Ki-Kare ve Kolmogorov Smirnov Uygunluk Testlerinin Similasyon ile Elde Edilen Veriler Üzerinde Karşılaştırılması”. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4(1): 69.
- BÜLBÜL, M., GÜNEŞ, E. ve ORHAN E., 1996. Türkiye’de Gıda Sanayinin Tarıma Dayalı Sanayi İçerisindeki Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri, Türkiye 2. Tarım Kongresi, Adana,140-165.
- DİLŞAD, K., 2008. Türkiye’de Dış Ticarete Uygulanan Finansman Teknikleri ve Tarıma Dayalı Sanayiler Açısından Değerlendirilmesi. Namık Kemal Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, 76s.
- DOĞUAY, N., 2009. Aydın bölgesindeki pamuk üreticilerinin çevresel duyarlılıklarının belirlenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 58s.
- GÖKÇEK, E., 2008. Türkiye’de Tarıma Dayalı Sanayinin Yarattığı İstihdam. Ankara Üniversitesi, Tarım Ekonomisi ABD, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 84s.
- GÜLSE, S.,1996. Türkiye’nin Tarıma Dayalı Sanayi Sektöründe Yapısal Değişmeler ve İzlenen Politikalar. GOPÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 433s.
- GÜNEŞ, E., 1993. Çukurova’da Pamuk Üretimi, Üretim Maliyeti, Fiyat Oluşumu ve Pazarlaması Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi ABD, Ankara,142s.
- KARLI, B., ve KAÇIRA, Ö.Ö., 2004. Şanlıurfa İlinde Pamuğun Pazarlama Yapısı. HR. Ü.Z.F.Dergisi, 8 (1):33-40.
- KATIRCIOĞLU, G., 2002. Küreselleşme, tarım ve pamuğun geleceği. Türkiye V. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildirileri, 28-29 Nisan, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayın No:87 s: 43-50, Ankara.
- KIRCAALİ-İFTAR, G. (1999). Tek-denekli Araştırma Yöntemleri. 4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri, Cilt 3, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 418-427.
- MAZGAL, B., 2006. Samsun İlinde Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilebilmesi Üzerine Bir Araştırma. OMÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 126s.
- MÜFTÜOĞLU, T., 1993. Türkiye ‘de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler; Sorunlar ve Öneriler , 3. Baskı , Desen Ofset A.S., Ankara, 397s.

- NACAĞ, P.İ., 2004. Türkiye pamuk dış ticaretinin yapısı ve bunu etkileyen faktörler üzerine bir araştırma. İzmir Ticaret Borsası Yayınları, Yayın No:83, İzmir, 475s.
- ÖZDAMAR, K., 2002. Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 1 SPSS-Minitab. Kaan Kitabevi, Eskişehir, 487 s.
- ÖZÜDOĞRU, T., 2002. Pamuk Durum ve Tahmin. Tarım Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 90s.
- PİEPER, C., 1998. Introduction to Activity Based, Costing. A Technical Bulletin From ABC Technologies, <http://www.abctech.com>
- SAYGILIER, G.D., 2009. İzmir Pamuk Borsasının etkinleşememe ve gelişememe nedenleri, çözüm önerileri. T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Finansal Piyasalar ve Yatırım Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 245-254 s.
- SAYIN, C., TAŞCIOĞLU, Y., ve MENCET, M, N., 2002. Türkiye’de pamuktan tekstile uzanan süreçte izlenen politikalar, dış pazar rekabet olanakları ve ülkeye yansması. Türkiye V. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildirileri, 28-29 Nisan 2002 Diyarbakır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayın No:87 sayfa: 5-16, Ankara, 267s.
- SAYIN, C., TAŞCIOĞLU, Y., ve MENCET, N., 2002. Türkiye’de Pamuktan Tekstile Uzanan Süreçte İzlenen Politikalar, Dış Pazar Rekabet Olanakları ve Ülkeye Yansımaları”, TKB-TEAE-Diyarbakır Ticaret Borsası, Türkiye V. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu, 28-29 Nisan, Diyarbakır, 30-36.
- SINAV, E., 2009. Aydın Yöresinde Pamuk Hasat Makinelerinin Kullanım Olanakları ve Gelişimi. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 95s.
- UNDP Şanlıurfa’da Tarıma Dayalı Gıda Sanayi Sektörü Yol Haritası, Mart 2010, Şanlıurfa, 85s.
- UNDP Şanlıurfa Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü Yol Haritası Mart 2010, Şanlıurfa, 64s.
- ŞELLİ, F., 2002. Şanlıurfa İlinde Tarıma Dayalı Sanayinin Ekonomik Yapısı, Finansmanı ve Sorunları. Ankara Üniversitesi, FBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 235s.
- ŞENGÜL, H., KOÇ, A., AKYIL, N., BAYANER A., ve FULLER, F., 2001. Türkiye’de pamuk pazarı: gelecekteki talebi etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. Tarımsal Ekonomik Araştırma Enstitüsü, Yayın No:49, Ankara.
- T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü 2010 yıllı Pamuk Raporu, Ankara, 44s.
- T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Pamuk Durum Raporu. 28-29 Nisan 2002 TEAE, Diyarbakır, 172-173s.
- YAYAR, R., 2003. Türkiye’de Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayi Sektörlerinin Dış Ticareti, Gelişimi ve Ekonometrik Analizi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi FBE, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 292s.
- YULAFÇI, A., CİNEMRE, H., 2005. Samsun İli Gıda Sanayii İşletmelerinin Sorunları. O.M.U. Zir. Fak. Dergisi, 20(3): 60-63.
- YÜCEL, T., 2001.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde çalışma sermayesi ve Finansal Yönetim Uygulamaları, KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları 1. Orta Anadolu Kongresi, Nevşehir, s.121-135.

<http://www.cottoninc.com/MarketInformation/MonthlyEconomicLetterTurkishTranslation>

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/tabloOlustur.do>

[http://www.hmgroun.com.tr/uploads/files/2011_TURKIYE_PAMUK_RAPORU_\(TURKCE\).pdf](http://www.hmgroun.com.tr/uploads/files/2011_TURKIYE_PAMUK_RAPORU_(TURKCE).pdf)

www.sanliurfa-tarim.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

1987 Yılında Şanlıurfa merkezde doğdu, ilköğrenimini Kıyas, orta öğrenimini Konuklu ilköğretim okulunda, Lise eğitimini Şanlıurfa lisesinde tamamladı. Lisans eğitimine 2005 yılında Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesinde başladı, ardından yatay geçişle Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesine geçiş yaptı. Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi bölümünden 2009 yılında mezun oldu. Mezuniyet sonrası Askerlik hizmetine başlayıp, 2010 yılında Askerlik hizmetini tamamladı. 2010 yılında Ziraat Bankası'nda Tarımsal Müşteriler Servis Görevlisi olarak iş hayatına adım attı, daha sonra kısa bir süre Tar-Gel projesi kapsamında Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğünde sözleşmeli mühendis olarak görev yaptı. 2011 yılında Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı, aynı yıl İstanbul Büyükşehir Belediyesine Mühendis olarak atandı ve halen bu görevini sürdürmektedir.

Ek :1 Anket Formu

HARRAN ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Değerli Katılımcı,

Bu anket, Harran Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Tarımsal İşletmecilik Yüksek Lisans Programı Kapsamında “**Pamuğa Dayalı Sanayilerin Şanlıurfa Özelinde Durum Analizi**” konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgilidir. Anketi oluşturan soruları yanıtlamak hiç şüphesiz çok kıymetli zamanınızın bir kısmını alacaktır.

Ancak ankete katılarak bilimsel bir çalışmaya destek vermiş olacaksınız. İlginiz ve desteğiniz için teşekkür eder, saygılar sunarız.

Yrd. Doç. Dr. Remziye ÖZEL

Harran Üniversitesi

Tarım Ekonomisi Bölümü

İbrahim APAYDIN

Harran Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi

A. İŞLETMENİN TANITIMI VE YAPISI

1. Firmanızın hukuki statüsü, kuruluş yılı

Özel Kamu Anonim şirket Kooperatif Limited Kolektif şirket
() () () () () ()

2. Firma sahibinin/ Ortaklarının Cinsiyet, yaş, ve eğitim durumu

	Cinsiyeti	Yaşı	Eğitim Durumu	Deneyim (Yıl)
1.Firma Sahibi				
2.Ortak (Yönetici)				
3. Ortak				
4.Ortak				

4. Firmanın kuruluşu sırasında, kuruluş sermayesi dışında kullandığı finans kaynakları

Kuruluş Sermayesi	Nereden	Ne kadar (TL)	Toplam
Kredi			
Teşvik			
Diğerleri			

5. Firmanızın Faaliyet Alanı

() Dokuma () İplik () Çırçır () Linter () Diğer

6. Firma sahibi / ortağı olarak bu sektörü tercih nedeniniz

- () a. Yurt dışı deneyimi
() b. Yurt içinden aldığım mesleki eğitim ve deneyim.
() c. Aile mesleği olması
() d. Sektörün bölgede gelişme potansiyeline sahip olması
() e. Yöresel hammaddenin bu sektörde faaliyet göstermeye elverişli olması

7. Firma Sahibi / ortağı olarak üyesi olduğunuz kurumlar nelerdir ?

- a. Sendikalar
b. Dernekler.....
c. Meslek Odaları.....
d. Ticaret/Sanayi Odaları.....
e. Diğer

8. Firmanın Kurulu Olduğu Arazi büyüklüğü ?

Kapalı alan	
Açık alan	
Üretim yapılan alan	
Depo, ambar alanı	
İşlenmiş ürün stok	
Araçlar için garaj	

B. FİRMANIN PERSONEL İLE İLGİLİ BİLGİLERİ

1. İşletme yöneticisi kimdir?

() İşletme sahibi () Profesyonel yönetici () Diğer (.....)

2. Firmanın personel sayısı ve nitelikleri

Nitelikleri	Kadın	Erkek	Ortalama kaç yıldır çalışıyor? (yıl)				
			0-2	3-5	6-9	10-15	16+
Teknik Personel							
İdari personel							
Vasıflı işçi							
Vasıfsız işçi							

3. Kalifiye işçi yetersizliği var mı, kaç kişi ?

a. Var (.....kişi) b. Yok

4. Firmanızda çalışan teknik personelin durumu ve ortalama ücret düzeyi

	Sayısı	Ücreti (TL / Ay)
Makine mühendisi		
Diğer Mühendisler		
Teknisyen		
Usta		

5. Firmada çalışanlara hangi ücretlendirme sistemi uygulanmaktadır ?

() a. Asgari ücret Tutarı (TL).....
() b. Asgari ücret ve prim Tutarı (TL).....
() c. Sektörde geçerli ücret Tutarı (TL/Ay).....
() d. Sendika ile belirlenen ücret Tutarı (TL).....
() e. Diğer Miktarı (TL).....

6. Firmada çalışanları teşvik için hangi yöntemi kullanıyorsunuz ?

() a. Prim () b. İkramiye
() c. Kârdan hisse () d. Ücretli izin
() e. Teşvik sistemi bulunmamaktadır () f. Diğer (belirtiniz)

7. Firmada uygulanan günlük çalışma saati

() a. Günlük 8 saat () b. Vardiya uygulaması
() c. 8 saat üstü ücretli mesai () d. Diğer (belirtiniz)

8. Firmanızın çalışanlarına sağladığı hizmet içi eğitimin kaynağı

Süre (Gün

)
() a. İşletme bünyesinde açılan kurslar.....
() b. Mesleki kuruluşlar tarafından verilen kurslar.....
() d. Hizmet içi eğitim veren kamu kuruluşları.....
() c. Hizmet içi eğitim veren özel kuruluşlar.....
() d. Firmamızda hizmet içi eğitim verilmiyor.....

9. Firmanızın işgücü temininde karşılaştığı sorunlar nelerdir?

() a. Nitelikli eleman temini
() b. İşçi sirkülasyonunun yüksekliği
() c. Tesisin yerleşim yerinden uzak oluşu
() d. Diğer sektörlere göre ücret düşüklüğü
() e. Diğer (belirtiniz)

C. FİRMANIN ÜRETİM/HAMMADDE/KAPASİTE/PAZAR DURUMU İLE İLGİLİ BİLGİLER

1. Firmanın ürünlerini pazarlamada uyguladığı yöntem nedir ?

- a. İşletmelerle birebir görüşerek
 b. Pazarlama şirketi aracılığıyla
 c. Toptancıyla
 d. Bayilerle
 e. Diğer (belirtiniz)

2. Firma üretiminde kullanılan kalite standartları

- a. Türk standardı (TSE)
 b. Yabancı ülke standardı
 c. Firmanın belirlediği standartlar
 d. Şartname
 e. Örnek ürün
 f. Diğer (belirtiniz)

3. Firmanın makine ve donanım kaynağı

- a. Yerli üretimdir.
 b. Yurt içinde monte edilmiştir.
 c. İthal edilmiştir.
 d. Firmanın kendi olanaklarıyla üretilmiştir.

4. Firmanın Satış yaptığı yurt içi pazarlar

- a. Ege
 B. Karadeniz
 C. Akdeniz
 D. İç Anadolu
 E. Marmara
 F. Güney Doğu Anadolu

5. Firma ihracat yapıyor mu?

- Hayır Evet ; ton, \$

6. Firmanın ihracat yaptığı pazarlar

- a. Batı Avrupa
 b. Doğu Avrupa
 c. Kuzey Amerika
 d. Orta Doğu
 e. Uzak Doğu
 f. Türk Cumhuriyetleri
 g. Diğer (belirtiniz)

7. Dış ticaret ile ilgili yasa ve yönetmelikleri hangi kaynaklardan temin ediyorsunuz (öncelik sırası belirtiniz)?

- a - Ticaret ve sanayi odalarından?
 b - Dış ticaret müsteşarlığından
 c - Diğer devlet kuruluşlarından
 d - Basından
 e - Kendi çevremizden

8. Firmanız hammadde ithalatı yapıyor mu?

- Evet Hayır Evet ise ;
Miktarı (TON) : Bedeli (\$) :

9. Firmanızın hammadde ithalatı yaptığı pazarlar?

- a. Batı Avrupa
 b. Doğu Avrupa
 c. Kuzey Amerika
 d. Orta Doğu
 e. Uzak Doğu
 f. Türk Cumhuriyetleri
 g. Diğer (belirtiniz)

10. İhracatta ve İthalatta aşağıdakilerden hangisi/hangileri sınırlayıcı bir faktör olarak karşınıza çıkmaktadır?

- a. Kapıda bekleme sorunu
 b. Vergi sorunu
 c. Vize sorunu
 d. Rüşvet sorunu
 e. Diğer (.....)

11. Firmanın geçen yılki cirosu ne kadardır? (Bin TL)

Yıllar	<500	500-2000	2001-10000	10001-20000	>20000
2011					

12. Hammadde temininde güçlük çekiyor musunuz ?

- a. Evet b. Hayır

13. Hammadde temininde güçlük çekme nedenleriniz ?

- a. Hammadde eksikliği
 b. Finansal problemler
 c. Diğerleri....

14. Firmanız yılda toplam kaç ay faaliyet göstermektedir? ay

15. Varsa atıl kapasitenin sebebi nedir?

- a. Hammadde yetersizliği b. Elektrik kesintisi c. Arıza
 d. Personel yetersizliği e. Satış güçlüğü
 f. Onarım ve Revizyon g. Diğer

16. Kullandığınız Üretim teknolojisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a. Çok Yetersiz b. Yetersiz c. Normal d. İyi e. Çok iyi

17. Kredi kullanıyor musunuz ? Evet Hayır

Kullanıyorsanız ;

Kredi tipi	☐ Yatırım	☐ İşletme	☐ Diğer
Kaynağı	☐ Yurtiçi	☐ Yurtdışı	☐ Diğer

18. Firmada hangi birimler bulunmaktadır?

- a. Pazarlama birimi b. Araştırma-Geliştirme
 c. Muhasebe birimi d. Bakım -Onarım
 e. İdari birimi f. Diğer

19. Firmanın mali yatırım yapısı

Öz sermaye : %.....

Yabancı sermaye : %

20. Firmanızın reklam ve promosyon stratejisi nedir?

- a. Fuarlara katılmak a1. Ulusal, a2. Uluslararası
 b. Radyo, televizyon reklamı
 c. Gazete ve dergi reklamı
 d. Katalog ve kitap hazırlama
 e. Pano reklamı

- () f. Eşantiyon dağıtımı
() g. Diğer (belirtiniz).....
() h. Yok

21. Firmanızın internet sitesi var mı ?

- () a. Evet () b. Hayır () c. Kurulum aşamasında.

22. Takip ettiğiniz süreli yayınlar var mı?

- () Evet Evet ise adları ;
() Hayır

23. Bölgenin kuruluş yeri seçilme nedenleri?

.....
.....
.....
.....

24. Kurumlarla ilişkilerinizi açıklayınız, sorunlarını belirtiniz.

.....
.....
.....

25. Şanlıurfa'daki işletmelerin performansının artırılması için sizce neler yapılmalıdır?

.....
.....

D. FİRMALARIN GELECEK İLE İLGİLİ PLAN VE PROJELERİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

1. Firma ile ilgili gelecekte yapmayı planladığınız faaliyetler nelerdir? Nedenleri ile açıklayınız.

- () a. Kapasite arttırmak.....
() b. Kapasite azaltmak.....
() c. Makine teçhizatını yenilemek.....
() d. Yeni yatırım yapmak.....
() e. Yeni teknoloji kullanmak.....
() f. Standartlarla ilgili belge almak (TSE gibi).....
() g. Sermaye arttırmak.....
() h. Yurtdışı Pazar payını arttırmak.....
() j. Yurtiçi Pazar payını arttırmak.....
() k. Yurtdışı/ Yurtiçi fuarlara katılmak.....
() l. Personel sayısını arttırmak.....
() m. Hizmet içi eğitim yapmak.....
() n. Sektörden ayrılmak.....
() o. Diğerleri belirtiniz.....

ÇIRÇIR FİRMALARI ANKET FORMU

1. Fabrikanız hangi yıl faaliyete girdi?
.....
2. Firmanızın çırçır makine donanımı
Rollerjin:.....adet
Rotobar:.....adet
Saw-gin:.....adet
3. Lif Balya satışında yaşadığınız sıkıntıları derecelendiriniz? (1 ile 3 arası)
Müşteri bulamamak () Müşterinin istediği nitelikte mal üretememek ()
Ödemelerde yaşanan sıkıntılar ()
1: Hiçbir zaman, 2: bazen, 3 : Her zaman
4. Pamuk satın alırken karşılaştığınız sorunları derecelendiriniz? (1 ile 3 arası)
a.Pamuk çeşit sayısının fazla olması () b. Pamuk üretiminin dalgalı olması ()
c. Pamukların kirli olması () d. Standardizasyon ()
e. Nakit ödeme sıkıntıları ()
5. Pamuk üreten kooperatiflerle çalışmak ister misiniz ?
 a. Evet b. Hayır c. Bilmiyorum
6. Bildiğiniz yüksek kaliteli pamuk çeşitleri nelerdir?
1.....
2.....
3.....
7. En çok hangi Şehirlerdeki işletmelerden alım gerçekleştiriyorsunuz?
1
2
3
8. Pamuk fiyatlarını en çok etkileyen faktörler nelerdir?
1
2
3
4
9. Şanlıurfa'da kaç tane pamuk çırçır işletmesi olduğunu biliyor musunuz?
() Evet; Şanlıurfa'da Çırçır işletmesi var
() Hayır
10. Çırçır işletmeleri olarak bir kooperatif kurmak ister misiniz?
 Evet Olabilir Hiç düşünmedim Hayır

İPLİK FABRİKALARI ANKET FORMU

1. Yeterli miktarda hammadde bulabiliyor musunuz?
() a. Evet () b.Genellikle () c. Hayır
2. İstedığınız her kalitede pamuk lifi bulabiliyor musunuz ?
() a. Evet () b.Genellikle () c. Hayır
3. Çırcır- Prese işletmeleri ile ticari anlaşmazlık yaşıyor musunuz?
() a. Evet () b.Genellikle () c. Bazen () d. Hayır
4. Büyük bir Kooperatif/Birlikten mi, yoksa özel işletmelerden mi pamuk lifi almak istersiniz?
() a. Kooperatif/Birlik () b.İşletmelerden () c. Fark etmez
5. Çırcır – Prese işletmeleri ile yaşadığınız başlıca sorunları yazar mısınız?
.....
.....
.....
.....
6. Pamuk lifi satın alırken dikkat ettiğiniz özellikler nelerdir ?
.....
.....
.....
.....
7. En çok hangi Şehirlerdeki işletmelerden alım gerçekleştiriyorsunuz?
1..... 2.....
3..... 4.....
8. Satın alınan hammaddenin (balya) anlaşmada belirtilen şartlara uygunluğu
() a. Evet her zaman () b.Genellikle () c. Hayır
() d. Kesinlikle hayır
9. Hangi tip pamuk işleme tekniğinden alım yapıyorsunuz?
() a. Saw-Gin () b.Rollergin () c. Rotobar ()d.Diğer. ()e. Farketmez
10. Hangi pamuk çeşitlerinin liflerini daha çok tercih edersiniz, neden ?
.....
.....
.....
.....
- 11.Sizce Şanlıurfa'da Tekstil sektörünün daha iyi gelişimi için neler yapılmalıdır?
.....
.....
.....
.....
11. Şanlıurfa'da kaç tane İplik işletmesi olduğunu biliyor musunuz?
() Evet Şanlıurfa'da İplik işletmesi var
() Hayır

ÖZET

Bu çalışmada Şanlıurfa ili Merkez ve ilçelerinde bulunan pamuğa dayalı sanayilerin yapısal durumları, sorunları ve gelecek planları analiz edilmiştir. Araştırmanın amacına göre bu sektörde bulunan 191 işletmeye tam sayım yöntemine göre anket uygulanmıştır.

Tarıma dayalı sanayi işletmelerinde verilerin toplanması anket yöntemi ile işletmelerin analizi sonucu belirlenen değerler, sektörler itibariyle ve işletmeler ortalaması şeklinde ortaya konmuştur. İşletmelerin kuruluş yerleri, idari, mali, teknik, ticari durumları; yatırım finansman ve kredi işlevleri ortaya konulmuştur. İşletmelerde çalışan personel sayıları, eğitim ve ücret düzeyleri, işletme organizasyonları, üretim teknolojileri, internet sitesi sahipliliği gibi bilgiler işletme kayıtları ve görüşmelerden yararlanılarak elde edilmiştir. Elde edilen verilere ek olarak Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (HDTM), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK), Sanayi ve Ticaret Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) gibi kuruluşlardan sağlanan bilgilerden ikincil veri olarak faydalanılmıştır. Anketler 2012 yılı Ağustos - Ekim aylarında genel olarak işletme yöneticileriyle yüz yüze görüşülerek yapılmıştır. Elde edilen veriler Microsoft Excel ortamında düzenlenerek (%) yüzde, medyan, ki-kare ve likert analizi, aritmetik ortalama gibi değerler bulunarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın yapıldığı Şanlıurfa ili, genel arazi bölünüşü içerisinde tarım alanları bakımından hem Türkiye'deki tarım alanlarına (% 36), hem de GAP Bölgesindeki tarım alanlarına (%43,6) göre daha avantajlı bir orana (% 64,1) sahiptir. Ayrıca il, bölgedeki toplam tarım alanlarının %36,2'sini, Türkiye'deki tarım alanlarının ise % 4,2'sini oluşturmaktadır. Şanlıurfa ilinde en çok üretimi yapılan tarımsal ürün buğdaydır, buğdayı sırasıyla, arpa ve pamuk ürünleri izlemektedir. GAP projesinin tamamlanmasıyla, bölgede su sıkıntısı bulunması nedeniyle üretimi yapılan mercimek ve arpa üretiminin azalarak yerine pamuk ve mısır gibi sulu tarım yapılan bitkilere bırakacağı öngörülmektedir.

Anket yapılan işletme sayısı: 17'si iplik işletmesi, 119'u çırçır işletmesi ve 10 tanesi Linter işletmesi olmak üzere toplam 146'dır. İşletmeler çoğunlukla şehir merkezi çevresinde kurulmuştur. İplik ve Linter işletmelerinin tümü merkez ilçede yer alırken çırçır işletmelerinin Akçakale, Viranşehir, Harran, Suruç, Ceylanpınar ve Bozova ilçelerinde de kurulduğu belirlenmiştir.

Araştırmada; inceleme alanında yeterli ve kaliteli hammadde temininde zorluklar yaşanmadığı (%91) belirlenmiştir. İşletmelerin büyük çoğunluğu (%86,30) "aile işletmesi" niteliğinde olup, iş sahibi aynı zamanda yönetici konumundadır. Bazı işletme sahiplerinin diğer işletmeler hakkında bilgi edinmenin etik olmadığını belirtmiş olması geleneksel aile işletmeciliğinin devam ettiğini göstermektedir. Çalışma yapılan işletmelerde her 2 yöneticiden birinin lise ve üstü eğitim almamış olmasından dolayı, yöneticilerde bir eğitim sorunu olduğu tespit edilmiştir. Elektrik kesintisi, bürokrasi, kalifiye işgücü bulma gibi sorunlar başlıca şikayet konularıdır. Yaşanılan finansal sorunlardan dolayı kredi kullanım oranı yüksektir (%69). Pazarda fiyat konusunda yoğun rekabet yaşanmaktadır. İhracat yapan işletmelerin oranı %10'dur. Ar-ge birimi olan işletmelerin oranı %14'tür ve nispeten büyük işletmelerde bu birim bulunmaktadır. Profesyonel yönetici istihdam eden şirketlerin oranı oldukça düşüktür (13.69) ve bu profesyonel yöneticilerin şehir dışından istihdam edilmesinden dolayı bölgeye adapte olma sorunları yaşadıkları belirlenmiştir. Sektörde örgütlenme sorunu olduğundan dolayı pazarlamada borsa ajanlarının etkisi büyüktür (%36.30).

İncelenen işletmelerde bulunan birçok sorun örgütlenmenin sağlanamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Örgütlenmenin sağlanmasıyla elektrik kesintisi, bürokrasi, ar-ge gibi birçok sorunun çözülebilecektir. Kalifiye personel ve profesyonel yönetici bulma konusuyla ilgili kamu ve özel sektör iş birliğiyle eğitim programları hazırlanarak sorunlar asgari düzeye indirilebilir.

SUMMARY

In this study cotton-based industries discovered in the districts the province of Şanlıurfa the central and conformational states problems and future plans are analyzed. According to purpose of the research in this sector from 191 complete enumeration questionnaire was administered according to the method.

Based on agriculture in industrial sector as a result of collection of data analysis, specified values with questionnaire method of enterprises, by the sectors and businesses were in the form of average. The location of enterprises, administrative, financial, technical, commercial, conditions, investment finance and credit functions have been introduced. Staff numbers working in enterprises, education and wage levels, business organizations, production technologies, web site information, such as business records and interviews are obtained from ownership. In addition to the data obtained from the Undersecretariat of Treasury and Foreign Trade (UTFT), Turkey State Planning Organization (SPO), Turkey Statistical Institute (TSI), the Union of Chambers of Industry and Commerce and Turkey (TZOB) have been utilized as secondary data from organizations such as from information provided. Polls in 2012 from August to October of months general managers of the business conducted face to face interviews. The data obtained from the Microsoft Excel environment by editing the percentage (%), median, chi-square, and a Likert-analysis, such as arithmetic mean values were evaluated by finding. Research was carried out in Sanliurfa province, in the general division of land for agricultural areas and agricultural areas in Turkey (36%), as well as agricultural areas in the GAP region (43.6%) than in an advantageous rate (64.1%) have. In addition, province, region, 36.2% of total agricultural land 'Paste, 4.2% of agricultural land in Turkey' constituted. Production of wheat in most agricultural products in the province of Şanlıurfa, wheat, respectively, cotton products followed by barley . The completion of the GAP project in the region, due to the presence of water shortage in the production of lentils and barley production from irrigated crops such as cotton and corn instead of a decrease is expected to leave.

Number of enterprises surveyed : 17 spinning mills, ginning enterprises and 119 enterprises, including 10 of them in total 146'dır Linter. Businesses are mostly established around city center. While all businesses in the central district of yarn and ginning enterprises Akçakale Linter, Viranşehir, Harran, Suruç, Ceylanpınar and Bozova were established districts.

Research, the study area not live difficulties in supply of adequate and high quality raw materials (91%) were determined. The majority of businesses (86.30%), "family run" and is considered the owner of the business is also the administrator. Some business owners have stated that ethical learning about other businesses continue to indicate that the traditional family business. Working in one of the high school and over education establishments managers have not taken every 2 because it is an educational problem has been found that the managers. Power failure, the bureaucracy, the main complaints are subjects of problems such as finding skilled labor. Financial problems experienced in the use of credit due to a high rate (69%). Experiencing intense competition in the market price. Businesses engaged in the export rate is 10%. Rate is 14% the enterprises R & D unit and this unit has a relatively large enterprises. The proportion of companies that employ professional managers is quite low (13.69) and this is due to the employed of professional managers from outside the region to adapt to the city determined that problems. Marketing, stock market agents has a great effect in the sector because it is the problem of association (36.30%).

The studied farms of organization been not achieved many problems stems from the fact. Organization providing a power failure, the bureaucracy, such as R & D problem be solved. On the subject of finding qualified personnel and professional management training programs are drawn up in cooperation with public and private sector issues can be minimized.